

M. T. B. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. Ref.
Ser. 11

Title: *Vidhan Mala*

Latex

11	Vidhāna Mālā	Title
	Narsinha Bhatta	Author
		Editor
		Year, Vols.
		Publisher
11	(2 Chapters)	Remarks

11

वि. मा.
९

अधुना गृह्यारिष्टशमनविधानानि लिख्यन्ते. तत्र सुमुदूर्तनरचिते स दृढे गेहोत्तमे अनिमित्ते सति यदा रिष्टानि जायन्ते तानि
वक्ष्ये. तथा हि. अकस्माद्दृश्यते गेहे कृत्राकं प्रवितं तं सरघापटलं सर्वनिर्गमः सद्यो नो मुखवात्. तैलपायिनमहागोधासरष्टाश्रपि
पीलिकाः. दृष्ट्विकामकुणादंशास्तथा च विषमक्षिका. एतेषां दर्शनं पापं स प्रस्थापि मय प्रदं. तद्दोषशमनं प्रोक्तं विधानं पूर्वस्मिन्
भिः. शुभे तिथौ शुभे वारे विघ्नशान्तिविधानं. अचरे च यतो विद्वान्गृह्याक्तेन च कर्मणा. श्वेतसर्पपतेन तिलैः यामकैः संस्त्रा
यान् दीजले प्रातर्गेहस्त्वा मोहिते छया. शकुन्तलधरश्रीमान् शुक्लमाल्यानुलेपनः. कृत्वा तु मंडपं गेहे चतुरस्रं गुणान्वितं. ॥
कारयेत् स्तुतिं कृत्वा टीपाके विद्वान् यथा तथा. स्वस्तिवाचनपूर्वतु होमकर्म समाभ्यर्चयेत्. पादाशीसमिधोजुहुयात् त्रिवादिशर्वा
सहस्रकं. आयुतं जुहुयाद्दिद्वान् गायत्र्या घृतपाक्षिं. साज्ये च्याहुतीः परिकल्पयेत्. अपूपान् जुहुयात् पश्चात्सायसे च दुते स
ति. मोदकान् जुहुयात् पश्चाद्दोदनं क्षीरं च. शिवाः. रवर्जुरिनालिकेराणि सिंवापि यथाविधि. कदकानि च विद्यालिं वीरपूरुष
कानि च. शांतिपाठं पठेद्दिद्वान् सर्वा रिष्टे पशान्तये. विलोना मसहस्रं च स्तुतिं सप्तशतीं शुभां. कृत्वा च पूर्वतः पीठे पूजिते

माधवे सति. दुर्गाया अपिराजे इदं विदध्यात्पूजितं. सहस्रकलशस्नानैः स्नपिते गिरिजापतौ नैवेद्यं पायसं दद्यात्सर्वा रिष्टोप
शान्तये. दृश्यते ह्यग्रे विघ्नजननं स्वर्णं जंहितं तद्दद्याद्दिप्रायकस्मै चिह्नस्त्राकं कार्त्तिके शुभं युतं. गोप्रदद्यात्सवत्सां च सुशीलां च प
यस्विनी. देवस्थलित्यनेनैव मभिषेकं प्रकल्पयेत्. एवं विधे विधाने तु कृते सति महीयते. गृह्यारिष्टानि सर्वाणि नश्यन्त्येव न संश
यः. इति स विधातरे गृह्यारिष्टशमनं विधानं. स न कुमार. ॥ १८ ॥ पण्णुरवध्यामि गृह्यारिष्टं पराहते. अकस्मात्प्राणि के बंधे भग्ने
जलपूर्णं गृहा गणे. शुभितं वरुणं विद्याद्दृष्ट्वा मरणप्रदं. तच्छान्तिविदधीताश्च विधाने वारुणं शुभं. सुवर्णं प्रतिमां कुर्याज्जलाश्रयप
तेश्च. निष्कृति यमानेन मकरं राजतं तथा. उदकुंभोपरि स्थाप्य वंशपात्रे सवस्त्रके. शतपत्रे स्तथा पत्रे श्वतैर्वा करके. कद्दूरैः
कसुमैश्चैव पूजयेत्प्रयतस्तुतं. चंदनेनानुसं लिप्यदशो गेने वधू पयैव. प्रधानं पायसं प्रोक्तं हवनं घृतं तंडुलैः. प्रधानं पायसं साज्यं
यजिसंख्याशतानि षट्. कदा कत्रक्षियमिति अजिगेतं शतः शेष सविर्वरुणो देवता गायत्री कंदः. इति हवनमंत्रः. ततो जपेत्सुधीः स्त
कं वावरुणं प्रयतः पुमान्. होमांते वरुणं दद्यात्चार्या य स बाहूनं. सदाग्धीं श्वेतवर्णां च गोप्रदद्यात्सदक्षिणां. मणिकं नूतनं दद्याद्

वि. मा.
२

स्यणाचकुटुंबिने. भिन्नव्यक्तातवंतत्र स्थापयेद्देदिकोपरि. मंत्रधोषेऽविप्राणां सूर्याणां च महास्वनेः. विवाहविधिवत् कार्यप्रति
मणिकस्य च. विप्राश्च भोजयेत्पश्चाद्यथा शक्त्या सदक्षिणोन्. स्त्रीश्च संभोजयेत्ताभ्यां दद्याद्दूस्त्राणि कंचुकीः. कर्णपत्राणि साधू
निकंठसूत्राणि चैव हि. हरिद्राकुंकुमं दिव्यचंदनं साजतं तथा. एवं कृते विधाने च सुशांतिर्जायते गृहे. इति मणिभंगविघ्नशमनं.
यदा तु पेषणी संशोभनाय तेशि शिवचाहन. स्त्रियहस्तेन कस्याश्चित्तस्य विघ्नेषु जायते. वेधव्यसंज्ञेते नाशप्रसन्नैव वर्तिते
पेषण्या वा प्रमात्रायां मात्मना शस्तदा भवेत्. विधानंतत्र कर्तव्यं नरेण हितमिच्छता. पेषणीसप्तकं कार्यं वरवर्तिसमन्वितं. दृष्ट्वा
लं सुस्निग्धं पेषणीरुक्षणा न्वितं. शशेतिथौ शशेवारे शुभे योगे विवाहसे. स्नात्वा शुद्धं नैलेन शुभवस्त्रसमन्विताः. ब्रा
ह्मणा ववाचयेत्स्मिततो होमं च कारयेत्. गोरीर्मिमायेति रुचां पूजा होमो प्रकल्पयेत्. स्कंडिलस्योत्तरे भागे पेषणीं स्थापये
कृत्वा. वरवर्तिसमायुक्ता मष्टसोभा ग्यसंयुता. सोमगश्चैव मंत्रेऽश्वसोभा ग्यवसुसंग्रहः. पूजयेत्छतपत्राद्यैः पार्वती पर
मेश्वरो. सुवर्णरजताभ्यां च विदधीत नूतयोः. अर्धनाशश्वरं स्तोत्रं जपेत्तत्र समाहितः. आचार्यो वेदवित्प्राज्ञः सभायाः ३

मलक्षणाः. वस्त्रयुग्मेन संवेष्टयेत्पेषणां स्थावरे श्वरो. ततश्च रुच्यताभ्यां च हवनं हि निगद्यते. अथेत्तरसहस्रं च दद्यात् भावेशतं मतं. हेमावसा
ने विप्रेभ्यो दक्षिणाः परिकल्पयेत्. ततस्तादृशदः सर्वाः प्रक्षाल्य सरितो जले. हरिद्राया च तैलेन संलिप्त्य प्रयतां गता. सूत्रेऽश्वेष्टयेत्स
र्वोस्त्रित्या क्लिन्नयो सुधीः. इव्याष्टकं च सोभा ग्यं पुरंध्रीषु निवेदयेत्. कंचुकीका सप्तनिदध्यात्पेषणीषु च. कर्णपत्राणि तांबूलं च
ठसूत्राणि चैव हि. तत्सर्वं विनिवेद्या शउपुरंध्रीषु च पंचसु. पंचयेषेणिका दद्यादेकामाचार्यतोषिते. सप्तमीपेषणी गृहे स्वकीये स्थाप
येत्सुधीः. तत्र स्थाप्य पती देवीं दंवा च परिपूजयेत्. आचार्यो यप्रदातव्यो विदुषेऽश्वोत्रियाय च. संभोजयेत्तु विधिवन्मिश्रं नित्यं यथेच्छ
या. समवापंचवाहे च वित्तशाठ्यविवर्जितः. दत्त्वा तांबूलदानं च प्रार्थयेत् शुक्लक्षणा गिरा. अनुव्रजेत्स्वसीमांतं दंपतीषु गतेषु
वो. आचार्यचाग्रं नुच्य प्रविशेन्न जमं दिरं. ततः स गोत्रसंपन्नो पारणां परिकल्पयेत्. एवं कृते विधाने च विघ्नो नश्यति हस्त
गात्र. कुलं च वर्धते गृहं धनधान्यसमाकुलं. अक्षया जायतस्याः संततिः पुत्रपौत्रकी. इति भंगविघ्नहरं. भांडको द्वायपंश
क्तिश्चे निपतेदनिमित्ततः. अरिष्टं तद्विज्ञानी यात्सदना धिपते ध्रुवं. तच्छांत्वेत्वरितं कार्यं विधानं विधिवत्तमे. भांडायां पंक्तयः

वि. भा.

स्नेतलेनेन स्त्रीवाद्यपुरुषोधिवा. कुर्यात्प्रदक्षिणां शंभोर्विष्णोर्वीसुसमाहितः. चतुर्विंशतिरेवोक्ताः श्रीपरस्यप्रदक्षिणाः. प्रातः काले हरेः कुर्यात्सायंकाले कपदिनः. प्रहाप्रदक्षिणा शंभोरेकापिशम्भदाभवेत्. अशक्तौ च शरीरस्थमुनीनां मतमीदृशं. तामप्याह. वृषं चंडं वृषं चैव सोमसूत्रं पुनर्वसुं. चंडं च सोमसूत्रं च पुनर्वसुं इति महाप्रदक्षिणा. ततो नीराजनं कुर्यादपि. षोडशभिस्तथी. ने वेद्यं विविधं दद्याद्द्विधाः शंभोश्चतुष्टिदं. ततः स्वग्रहमागव्यब्राह्मणाभोजयेत्सुधीः. एवं कृते विधाने च विघ्नं नश्यति तत्क्षणात्. इति पक्षी सरट् जनिपानविघ्नहरं विधानं. अथ मार्जनीयसुरजः स्पर्शनिमित्तजविघ्नहरं विधानं. अजारजः स्वरजस्तथासमार्जनारजः. एकस्य स्पर्शमात्रेण शत्रुस्यापि श्रियं हरेत्. तत्र विधानं. गंगाजले नृसुस्नातः स्मरेद्दिष्णुं शिवं हरिं. जननीं स्वां निजं तातं गुरुं पापापनुत्तये. शक्त्या त्रिंशतिं किंचिदद्याद्दिप्रायधीमते. एवं कृतविधाने त्ररजो विघ्नो न जातये. इति दुष्टरजस्य शर्वविघ्नहरं विधानं. अथ दीपो पूजादिजविघ्नहरं विधानं. तथा च स्मृतिवचनं. दीपस्थापकृत्वा पुंसां स्त्रीणां कूष्मांडसेदनं. चैर्यमहाफलानां च वंशं देयं कल्पते. तत्राधिकारं विना जातेषु त्रिषु किंचिद्. तदा विधानकर्तव्यं. तत्राह वृक्षगार्ग्यः. दीपो पूजने येन कृतं स्यान्निशि वा दिवा.

कूष्मांडसेदनं नार्यादाभ्यां फलहृतिस्तथा. दीपो पूजने दीपं दद्याद्दिप्रग्रहे सुधीः. कूष्मांडसेदनं दद्यात्कूष्मांडचक्षिजातये. एतत्किं गोसमुद्दिष्टे मंत्रो दाने यजो तथा. मनोऽप्योतिर्जुषतामिति दीपप्रनाशेन. दानं च हवनं प्रोक्तं यथा शक्तिर्महर्षिभिः. एवं कृते विधाने च विघ्नः कश्चिन्न जायते. इति दीपो पूजकूष्मांडजविघ्नहरं विधानं. अथ होलाकाविधानं. षविधोत्तरे. पुराहृतयुगस्यादोराक्षसोऽहम्भरुचः सुजातस्य हमाघोराहोलाकानामराक्षसी. तस्याविधानमव्ययं कार्यं सुत्वकृत्वा नाशना. फाल्गुने मासि संप्राप्ते पुष्यपक्षे सुखाय दे. पंचमी प्रमुखास्तत्र तिथ्येतांतपुण्यदाः. दशस्युः शोभतास्तासु काष्ठस्तेयविधीयते. अपत्येर्वाथ वृद्धेर्वायुवाभिर्वादिनात्पये. प्रत्यायां पौर्णमासी तु कुर्यात्काष्ठदीपनं. भद्राकरणं सुहृद्ध्यं दीपयेत्काष्ठसंचयं. स्नात्वा राजा शिश्नं स्निग्धं स्निग्धं वाचनं तत्परः. दत्त्वा दानानि सूरीणि दीपयेत्सुहृद्ध्यं लिखितं. ग्रामाद्दिप्रमध्यं वा नृत्यं नादसमन्वितं. तत्र दीपनं मंत्रः. दीपयाम्यतलेष्टो राचितिराक्षससत्तमे. हिताय सर्वजगतां प्रीतये पिर्वजीयते. ततोऽभ्युक्ष्य चित्तिं सर्वासाज्येन पचसा सुधीः. गंधपुष्पैः समभ्यर्च्य कृत्वा चैव प्रदक्षिणा. नारिकेलानि दित्यातिबीजपूरफलानि च. इक्षु कदलादीनि फलानि च समर्पयेत्. अर्पयित्वा क्षतैरक्तैः.

वि. मा.
६

कुमेनसुसंस्तुतैः गीतैर्वीद्येतथावृत्तैः रात्रितां तीयतीयतेनैः प्रभातसमये जाते स्नात्वा गंगतुवारिणि होलाकाचयशशुक्ल
स्मृत्यपरिवंद्यते वादतंकरतालां कुर्यान्नैव परस्परं गीयते देवगंधारेव संते देवकीर्तनं होलाकादाह गंगस्मरजोमूर्ह सुधारयेत्
भस्माध्यलिजसर्वांगाः स्थेनैकपरायणाः प्रातरेणे। कनिपुणाहसौत्सवरसेभवः सिंदूरोधलनं कुर्यात् रन्यद्रविणसंपदा प्रा
लाशकुसुमोद्भूजशभवारिप्रसेचनं विधीयते मिथो केव संतप्रोतयेधवे द्वितीयाच चतुर्थी पंचमी तथा
षष्ठी च पंचमी चैव सेवने तिथयः शशपाः जलेन वाथते ले नदन्वाचययमापिवा इक्ष्णुणा चरसेनैव व संतस्य प्रसेवनं आदेवि
षु कर्तव्यं ततो विप्रेष्ठबंधुषु कर्तव्यं भूमिपाले न सुखं संभोगदृष्टये निर्लज्जामानरहिता गते र्थी गतसाधसाः क्राउप्रः सक
लालोका वंसेत स्यात्सवं प्रति निवृत्ते प्रोत्सवे तस्मिन् गुरु प्रमुखतो द्विजान् संपूजयेन्महापालो वस्त्रालंकारभूषणेः वंदितश्चा
रणाध्यक्षान् मरतांश्च कुशालकान् इन्द्रजालकलाभिज्ञानतोषयेद् न स्वचयेः एवं ह्युते विधाने च होलायास्तु प्रयत्नेतः प्रसन्ना
जायते स्नातुत्रैलोक्य सुखदा भवेत् आख्यातमेतत्स्योलायाः पुराणे परिचक्षते तृष्टिदा पुष्टिदा लोका विधाने विहिते सति ३

तिभविश्रोतरपुराणोक्तं होलाका विधानं अथ संकीर्ण विधाना निवक्ष्यंते आदित्यपुराणे रिष्टाध्याये अकावृष्टिस्तस्म
लं कृतं न फलपुष्टि विपयै योद्भवः दूर्वा मरोहाः सदनेषु निदितास्तु रप्ररोहानपते मतिप्रदः प्रतिप्राभीराः सहजाः सुराणामौत्पादि
को वा भपदो न पाणा तथा मतिर्ब्रह्मवटोर्जनानां तद्भ्रामतदंशभयस्य हतुः तत्र शिवलिंगभेदे विधानं सहजोत्पादिते देवे यदि
शूलभतोयदा पिंडिकायास्तथाथेवं विधानं तत्र कथ्यते पिंडिका यदि मिन्ना स्यात्तदा न्यांकारयेत्सुधीः तल्लिंगस्थापयेत् न मंत्रे
स्तल्लिंगसंज्ञकैः श्रीसूक्तेन शभाचारे ब्राह्मणेनैष्टिकाव्रतैः अध्यया परयाराजा विधानं कारयेत्सुधीः गर्भोकारं जलैः शश्वैः क्षा
लयेत्प्रथमतः दशांशं धूमयेत्तथैः पयसा पूरयेत्ततः पश्चात्पक्ष्मालयेत्तथैः रुधैः पक्ष्मसंयुतैः कुसां भिषेचनं कुर्यात् बालाणास्तु
सरस्वकं शतं चाष्टाधिकं मंत्रैर्वीरिभिस्तु सत्तथैः गंधपुष्पैश्च तन्मंत्रे धूपयेत्पश्चात्तुल्ययेत् कार्कोद्वैश्च पुष्पैश्च पूजयेत्तत्र यतः
शशिः भूषयेन् नवरत्नेष्ववस्त्रयुग्मेन वेषयेत् दापयेत्तत्सूत्राणि सत्यं वा पंचवासुधीः तत्र पौराणमंत्रः एहि सर्वेश्वरा
नंगदेहभंगविधायक रक्षतलोकान् जगन्नाथ प्रसन्नो भवशंकर प्रतिष्ठातवलोके स्मिन् सुखदा भवतु प्रभो विघ्नानशय

वि. मा.

तु सर्वेपिकामदोपवशंकर. कोहिताक्ष महाबाहो देवमूर्ते निरामय. पार्वतीनाश विश्वेश सन्निधिं कुरु सर्वदा. मूलं मंत्रेण सर्वे
पितृपचाराः प्रकीर्तिताः. क्षेमदृष्ट्यै च कल्प्यं ते सर्वदा देहधारिणां. ततः प्रदक्षिणां कुर्यान् पतिप्रमुखजनाः. वृषभं पूजयेद्राजा
गंधपुष्पाक्षतैर्ध्रुवं. अष्टोत्तरसहस्रं च हावयेत्पायसेन च. तंडुलैः सर्पिषा युक्तै रष्टोत्तरशतं ततः. बिल्वपत्रैः सहस्रं च शतपत्रैः सचं
पंकैः. सितोत्पलसहस्रं च जुहुयात्सद्यतैः सुधीः. अपूपैश्चापि कर्तव्यं पूरकैः क्षीरपण्डिकैः. मोदकैश्चापि कर्तव्यं मातुलिंगफलैस्त
था. प्रधानं पायसं तत्र तिलव्रीहिसमन्वितं. रौप्यचपारदं चापि पोठं संपूजयेच्छिवं. सूक्तांतु पौरुषं विद्वान्जयेद्भूयालुसन्नि
धि. श्रीसूक्तं तु शशाचारः श्रेयः श्रेयस्करमिदं परं. एवं सामात्यै हवने ब्राह्मणान्भोजयेत्सुधीः. दद्यात्प्रवस्त्रयुग्मानि सालं
काराणि भूयतिः. दक्षिणार्थं तु कनकं रजसं वा समाहितः. योऽशभ्यो हि जातिभ्यो धान्यदद्यात्प्रपुष्कलं. येन येन विधानेन क्रियते
द्विजतर्पणं. तृतीयं पार्वतीनाथचतुर्थं वृषभध्वजं. पंचमं च चदनं षष्ठं खट्वांगधारिणं. सप्तमं प्रमथाधीशमष्टमं च कपर्दिनं.
नवमं गिरिशं विद्यां दशमं फलिभूषणं. एकादशं च भूतेशं द्वादशं कृतिवाससं. त्रयोदशं वामदेवं भर्गो विद्याश्चतुर्दशं म

युंजय पंचदंश ईशानं षोडशं स्मृतं. एतानि शिवनामानि क्रमद्विप्रेषु योजयेत्. उपचारैः षोडशभिर्नृपचार्या महेश्वरः. षोडश
क्षितिदेवेभ्यो दद्याद्भोजनं मंजसा. वस्त्राण्युष्णानि दक्षिणा च यथाविधि. संभोजयेद्द्विपत्नीं स्तावतीरे वसुव्रताः. पार्वतीं प्रो
तयेत्स्कंदवस्त्रालंकारभूषणैः. एवं विधे विधाने स्मरन्ते सुहृदिना वरः. क्षेमदो जायते देवः पार्वती प्राणवत्सुतः. विस्वानशयं तिस
र्वेपि लिंगभेदसमुद्भवाः. इत्यादित्यपुराणे लिंगभेददोषशमनं विधानं. अथाश्वत्थपूजं. स्कंदपुराणे. यस्य स्त्री स्त्रिया प्रसूतित्वं
मते पत्याथ बाभवेत्. तेशपि प्यलः पूज्या यथाविधियथेप्सुता. षष्ठ्यवारे प्रदोषे च सायं विधिसुपास्य च. सप्तम्यः पिप्लवं मत्स्यार्थं
येतं समाहितः. तत्र प्रार्थनां मंत्रः. वोहिदुम महादृक्ष महापापनिवारण. नारायणस्वरूपस्त्वं क्षमो कुरु जगत्पते. इति सं प्रार्थयेत् सद्योक्षी
कृत्वा चैव प्रदक्षिणं. आलुबाले जलं क्षिप्त्वा ततः स्वगृहमाव्रजेत्. ब्रह्मचारी स्वपेदात्रो सुष्ट्वा शुविहारि स्मरन्. तिधाय तुलसीधाम
कंते मुद्रितलोचनः. ततः प्रातः समुत्थाय स्नात्वा गंगाजले तिलैः. गळैः तां ह्यव पिब्रह्मपिप्लवं तिकमादारात्. विद्योनीं ग्नास
हस्रं च जपेत्तत्र समाहितः. कुर्यात्संमार्जनं तत ह्यासमं तात रुप्रभोः. विकीर्येत्तत्र पुष्पाणि चंदनं च विशेषतः. कुंकुमं कैसरे

विधा-

त्रैवपिप्लुङ्गो विलेपयेत्. आलवालक्षिहारि क्षीरंदधिषजं मधु. ततस्तु स्कंडिलं कृत्वा सावकाशं शचित्रतः. आरभेद्व
ने सम्यक् स्वस्तिवाचनपूर्वकं. तद्विष्णोरिति मंत्रेण पायसं जुहुयात्सुधीः. अयुते वाहं स्ववायथा विभवसारतः. मातुर्लिंगे स्त
तः कुर्याद्दहनं शत संख्याया. उद्देशो विष्णुदेवत्याद्रव्याणां हवने स्मृतः. धात्री फले स्तथा द्वाक्षा फले रवाङ्गुरिके स्तथा. इ
क्षुदं देवैश्च कदलेः शांतसख्यैः पृथक् पृथक्. जातोतु हवने तस्मिन् सूत्रेण वेष्टयेत्ततः. गंधपुष्पाक्षतैः सम्यक् दक्षिणं गतत्समर्च
येत्. दशांगो धूपयेत्क्षेप दीपेर्नीराजयत्सुधीः. नैवेद्ये विविधैर्भक्ष्यातांबूलेन सुतोषयेत्. बोधिदममहादक्षमहापापनिषूदन. पुत्रा
देहि जगन्नाथ कुरु मे जीव संतति. इति संप्रार्थ्य प्रदक्षिणी कृत्य दंडवत्प्रणिपातः प्रणम्य तत आचार्य पूजनं कुर्यात्. वस्त्रयुग्मं च धेतुं च
दद्यादाचार्यतुष्टये. तत्राचार्य प्रार्थनमंत्रः. पौराणः आचार्यत्वं महाविष्णुराचार्यी पीयमस्विता. दत्ता मे संततिं श्रेष्ठं प्रसन्नेनैव
चेतसा. युवं वस्त्राणीति वस्त्राणि समर्पेत्. हिरण्यरूपः हिरण्यवर्णी मिति हिरण्यं. गवामंगेष्वतिष्ठंतीति गोप्रदानं. ततः स्वर्गहमाग
त्य ब्राह्मणाभोजयेत्सुधीः. चतुर्विंशति संख्याका विष्णुमूर्तिः शचित्रताः. तत्र प्रत्येकमूर्तिं प्रार्थये. प्रथमं केशवं विद्याद्वितीयं भृ

सूदनं. शंकरं णंत तीर्थं च दामोदरमतः परे. वामनं पंचमं विद्यात्पष्टं प्रष्मं सप्तकं. सप्तमं विष्णुनामानं माधवं चाष्टमं विडः. नवमं चानिरुद्धा
ख्यं दशमं पुरुषोत्तमं. एकादशमं धोक्षं च द्वादशं च जनार्दनं. अतः परे पद्मनाभे विष्णुविंशतिमेतथा. एकविंशतिमे विद्यादुपेद्रं जगतः प्रभुं ॥
हरिद्वविंशतिमितमच्युते च यथाविधि. मुक्तं वतस्ततस्ते तु सुतुष्ट्या दक्षराशिषः. एवं कृते विधाने स्मिन् श्रेष्ठे पिप्लुङ्ग पूजने जायते पुत्रं
संतानमक्षयं गुणवत्तमं. इति स्कंदपुराणोक्तं अश्वत्थ पूजनविधानं. अथ ब्रह्मचारिनिधनं शांतिविधानं. एषां कुले ब्रह्मचारिनि
धनं प्राप्नुयाद्यदि. तत्कुलं क्षपमान्यो सि सोपि दुर्गं क्षिमान्ययात्. ग्रह्वा प्राप्य वै न्बोधिद्वेऽनवरतं वसेत्. तस्यापितस्यावंशं स्य गति
मिच्छन् न हो पत्नी. विधानं च विधाया शततर्द्धं समाचरेत्. मृतस्य प्रियमाणस्य षड्वृत्रतमादिशेत्. त्रिंशब्दे ब्रह्मचारिभ्यो दद्यात्कौ
पीनकालवान्. हस्तमात्राः कर्णमात्रा दद्यात्कृष्णाजिनानि च. पादुकाश्च त्रिमाल्यानि गोपीचंदनं ॥ ब्रह्मसूत्राणि साधूनि प्रवालमा
लिकाः. यद्यत्प्रदीयते तेभ्यो मंत्रैस्तस्मिन् गेस्फुटं. प्रयोगो ब्रह्मसाक्षिण्युपैसिध्यये प्रतिपादन. अभावे व्रतिनां पूज्या गृहस्थाः साधवः
शस्त्राः शुसादित्याभ्यायमर्थः. कुलीनविद्यया विशारदाः केवलभतु कालगामिनः सुशीला अनभिः शस्ता इष्टप्रतियह हितादीता उदा

वि० मा० पकारिणः सौजन्यशीलाः श्रोत्रियाः एवमेतद्विधायपश्चात्कुरीतक्षीरादिपचामतेः प्रस्ताप्यहरिद्राक्तैर्लेप्ताघतेनाभ्युपतर्धर्मिणा
 अग्निनाकपालाग्निनालौकिकाग्निनावादेहेः अंत्येष्टिविधिना आघटिवसमारभ्य द्वादशाहपर्यंतं कर्म कुर्यात् इति यमस्मृत्युक्तं ब्रह्म
 चारीनिधनविधानं अथ हरिवंशश्रवणविधानं जपवद्धवणं प्रोक्तं हरिवंशस्य सूरिभिः श्रवणातेहरे मूर्तिसत्त्रीकस्य प्रदीपते ॥
 सुवर्णेन हतं सम्यक्कलस्मृत्कापलमानतः विशेषात्रसमुद्दिष्टो मुनिमिस्तत्त्वादर्शिभिः स्नातव्यं ब्रह्मचर्येण यावद्भूयः समाश्रुते ॥
 समालोविधिवद्द्याहस्वाक्षो मंदिजायते भोजयन्निशुनान्येव चतुर्विंशतिरादरा प्रत्यवरोह इति मंत्रेण विशेषहवने सहस्रं सव्ये
 कुर्यात् एवं कृते विधाने च प्रजां प्राप्नोति मानवः धनमारोग्यमायुषं सौभाग्यं गुणगौरवं प्राप्नोति मनुजाः सम्यक्तात्रकार्या विना
 रणा इति हरिवंशश्रवणं अथ श्रीभागवतश्रवणविधानं शतं सोऽयं प्रतिस्कंदं स्वर्णं दद्याद्यथावत् शतं सोऽयं सुवर्णस्य पल
 मानस्य सावरं आचार्यीयततो दद्यान्मुक्तस्याद्भुवबंधने गायत्र्या हवनं कार्यं पायसेनाप्यतस्तथा तिलव्रीहिभिः व्याह
 तयोजयेत् होमाते भगवान् विष्णुः पूज्यः स्वर्णमयः शशः उपचारैः षोडशभिर्मंत्रैः पारुषसंभवेः ततश्च धेनुदाने च वज्रे देयं प्र

यत्ततः एवं कृते विधाने च सर्वपापनिवारणे फलदं स्यात्पुराणं तु श्रीमद्भागवतं शशं धर्मार्थकाममोक्षाणां साधनं नात्र संशयः अ
 र्थवादान् वदं त्येव पुराणेषु च केन च न तथा भारते सम्यक् सते भागवते जनेः विधानसहितं सम्यक् पुराणं फलदं भवेत् तस्माद्विधा
 नमुक्तं तु पुराणश्रवणं मतं इति भागवतश्रवणं अथ नाता पुराणश्रवणविधानं येषां प्रोक्तं मया प्रोक्तं पुराणां विधानं पृथ
 क्तेनैव दृष्टं च पृथक् दानसमन्वितं मत्स्यादीनां तु शेषाणि सर्वसाधारणे विधिः पुराणश्रवणाते तु दद्यात्स्वेन सवत्सकां व
 स्त्रालंकारसहितां साधुलक्षणलक्षितं वेदार्थोद्गमोक्ते के मीमांसाहृदयं परं कृष्णनक्षत्रपयान्दृष्ट्या पुराणे सुगमीकृतः
 प्रभुत्वं मित्रधर्मश्च कांता संमतिरेव च वदं पुराणे काव्ये चक्रमशः परिकीर्ज्यते पुराणे श्रूयमाणे तु ग्रामे तु सकले जनेः न
 शणोति कथं पापः पापः कृतिकारकं तिनमाता कृतां वध्या नष्टं येन भारतं न दत्ते ब्राह्मणे किंचिन्न स्नातं न स्ना गोतमीजले ॥
 पौराणीवृत्तिमाप्तिव्यये जीवति हि ज्ञोत्तमाः तेयांति ब्रह्मसायुज्यं अनंतगतकथाविष्णोस्ते तुल्याः सनकादिकैः विप्राणां
 शौनकस्तीर्णो अथाः पागंतरं ते सूर्यमंडलं भित्वा याति ब्रह्मसनातनं गंगातोये न शङ्केन पवित्रो कृतविग्रहः येश्च

वि. ला.
१०

ण्वतिकथाविष्णोस्तुत्याः सनकादिकैः विष्णोणां शो न कस्तोर्गो भवा किं गत कल्मषः परिक्षितस्तुभूपायां हरिदत्तौ विशां
तथा पुराणश्रवणेनैव विधिपूर्वेण सत्वरं तस्मात्पुराणश्रवणं सर्वजंतु प्रियं हितं इति सर्वपुराणश्रवणविधानं अथवे
दपारायणविधानं आश्विने सर्वविघ्नशमनार्थं अथवा यदा कदाचित् समये उत्पन्नमहा व्याधिशमनार्थं वेदपारायणं जपेत् मंत्रब्राह्मणयो
र्वेदइत्यनेन वचनेन वेदपठनं कृत्वा षडंगानि पठेत् ततो नुवाको वाक्यपुराणं च नाराशंसीश्च गाथिका इति हासांस्तथा विद्यायोधी
तेशक्तिर्तो न्वहं अनेन न्यायेन सत्येदादिचतुर्वेदपठते तत्पारायणमिति जाते पारायणे सति तिलाज्येन गायत्र्या हवनं जपस्थल
शांशेन विधाय पश्चाद्यथा विभवं ब्राह्मणं तर्पणं कुर्यात् तथा च भागवते नाहं तथा द्वियजमानहविर्विताने श्वौद्यद्वैतमदं
तमुद्गुरेव न यत्ना लये स्य मुखतश्चरतो नुद्या संतुष्टस्य मथ्यवहिते निजकर्मपाकैः इत्यनेन न्यायेन लोके ब्राह्मणभोजन
मेव कर्तव्यं नान्या गतिः ततो वेदपारायणं जपकृद्ब्राह्मणेभ्यो वस्त्राणि भूषणानि कनकं गाश्वदद्यात् पूर्वप्रतिष्ठि
तैकलेया निधान्यानि प्ररोहं तितैरेव प्ररोहां कुरैः तेन कलशोदकेन सकुटुंबस्य यजमानस्याभिषेकं कुर्युः ततस्तो संप्राथ्य
साधुवचनैः प्रस्फापयेत् स्वयमासीमांतमुब्रजेत् वेदपारायणे येन साधूनां मुखसिन्धये कृतं भवतु तेनाशुवाजिमेध

१०

शतं भुजं इति वेदपारायणविधानं अथोदकीशुद्धि विधानं उदकी सूतकी चैव पीडयते तु ज्वरादिभिः स्नानेक्षमात
दकार्या स्पृष्ट्वा स्पृष्ट्वा शतात्युति तथा च वसिष्ठस्मृतौ ज्वरार्तिपीडितानां रीतथा सूता किंचोदकी स्पृष्ट्वा स्पृष्ट्वा श
तस्नाने शुद्धा परस्मृतैर्भवेत् शतं सा गाशरीरस्य केशायाः परिकीर्तितः त्यताः पादां गुल्यविधिमाजैर्मत्रैवारुणसंत
कैः तथा हि केशां केशमध्यश्च केशमूर्ध्वं च मस्तकं ललाटं त्रुलं ते कर्णौ नेत्रे नासापुटे तथा अष्टोदंताश्च विबुक्करस
नाचत्रयोदशी कंठस्तु स्वं धयुग्मं च बाहुयुग्मं तथैव च कूर्परौ च करग्रे च तथा वक्षस्तनद्वयं स्तनयोर्मध्यदेशश्च कु
कुक्षिद्वयमवः परं उदरं नाभिदेशस्तु तथा पृष्ठं कटिस्तथा जंघनयोनिभागस्तु ईरुजातु च संकिनी जांघे च गुल्फदेशश्च पादां गुल्यो नखानि
च त्रिःस्रुता संस्पृशेद्दिहानैकैकं शुद्धिहेतवे स्तुतत्वा पंचदशभ्राजापत्यानुशुद्धिहेतवे दद्यात् ततो भिषेचयेत् नारी गेहीतान्यंशुका
बुधाः ब्राह्मणा भोजयेत् पश्चात् स्मत्वा सपिवचो महात् तथा हि सोमः शौचं ददावासां गंधर्वोश्च शुभांगिरं पावकः सर्वमे
ध्यत्वं मेध्यावेयोषितो यत इति वसिष्ठस्मृत्युक्तं उदकी सूतकी विधानं अथ शूद्रस्तोपणविधानं चतुर्वर्गचिंतामणौ अश्व

वि. मा.
११

अमेकं पितुमंदमेकं न्ययो धमेकं दशचिंचणीम्. कपित्थवित्वात् किंचयं च यत्राश्रवापी नरकं न पश्येत्. तत्र केचिदशेष
ये सकामतः. केचिदशेषेण निष्कामतः. अश्वत्थवटनिबानामाशेषेण निष्कामतः. आम्रचिण्याशेषेण सकामतास्ति. क
पित्थवित्वा मककत्रये द्विस्वभावतास्तीति पुराणमतं. अन्येषामपि पुष्पजातीनां सकामनिष्कामतास्ति. दृष्टा गुल्मलता
नांच द्विविधोत्पत्तिरिष्यते. अंगेर्मूलैश्च शाखाभिः फलैर्बीजैश्च कंदकैः. अष्टोदशप्रकारैश्च सारसंख्यानिगद्यते. तेषु
ष्टादशसु सारिषु केशराशननुत्तमः. तथैव वट इत्यपि तुमंदोपिता दशः. तत्राश्वत्थजातौ वर्गचतुष्टयमस्ति. तथा हि श
कुपक्षे मधोमासे यस्य शुक्लं दं लोड्डवः. दृश्यं ते सहिजातिः स्याद्वापितुर्मुक्तिकारकाः. माधवे वासिते पक्षे दृश्यं ते रक्तप
क्षवाः. नवीना बोधिदृष्टस्य वापितुर्विष्णुलोकदाः. माधवे मासि पीतश्च पक्षवो यस्य दृश्यतः. सारपुचसिते पक्षे स
दहाति च वापितुः. वैशाखे कृष्णपक्षस्य हरित्यक्षवसंभवः. नूतनो दृश्यते यस्य संसृत्रगणसंभवः. उच्यते. ब्राह्म
णः क्षत्रियो वैश्यः शूद्रश्च स्वारएव च. शकुनैस्तथापीतो हरितो जायते क्रमात्. उत्थायेन वटो भूमौ पुत्रपौत्रप्रपौ

११

त्रकैः. संतानैर्नंदयेनं वापितारं न संशयः. सर्वगेच जटायं च प्ररोहं तिचमूकवत्. सवटः शंकरः साक्षाद्भुक्तिमुक्तिप्र
दः पितुः. निंबावरोपणे कर्तुं गदमुक्तिश्च जायते. पंचांगैः सव्यते निंबे महाकुष्ठो विकीयते. धात्रीकपित्थवित्वा नां रोपणं
कीर्तिवर्धनं. श्रीतयेशंकरस्तैस्तु वापितुर्नास्ति संशयः. प्रायेण शशिरं का ला वापिते चूतचंपके. मंगका निलभेत
कर्तो महापंतो महाफलं. राज्यं प्राप्नोत्यविरतं कृता सुबद्धपंक्तिषु. शिल्पोक्तेन विधानेन नात्र कार्या विचारणा.
चंपका शोकपुन्नागजशूवल्ली विशेषतः. वाटिकायां समारोप्य मृद्दीका शिशिरेशुभा. अशोकलतिका निमोडुल्या
रोधासिमाधवी. केचिन्मतेन सारोप्या माधवीय मजेयांतरे. पिप्पलीनां गवही च मृदुवक्षतले तथा. वाटिकाभ्यंतरे
रोप्य खर्जूरी नाकि वैरिका. वृंदावने तु तुलसीयां प्राते परिवापयेत्. अन्याश्च पुष्पजातिश्च यथा कालं यथा क्षितिः॥
एतत्फलसमा लोक्य वापयंति तरुनराः. तेषां तिब्रह्मसायुज्यं विधूतकृतकल्मषाः. तेषां तिब्रह्मसायुज्यं विधूत
कृतकल्मषाः. इति शिल्पशास्त्रे भोजकृतोक्तं दृष्टारोपणविधानं. अथान्नसत्रविधानं. सविश्वसुराणे. युधि

३३

वि. मा.
१२

रुवाच. भूपतेः सर्वपुण्यार्थं किंपुण्यं वद केशव. सर्वदा क्रियमाणं च सर्वकामसुखास्यदं. सुष्णं. यदि कृत्स्नमहा
यज्यमिहामुत्रमहत्सुखं. तस्य यच्छुक्रं स्रष्टुं न कृत्रयथेच्छया. यायं दिक्कतिराजेद्रतस्मै तच्च प्रदीयते. अन्नं व
दुविधं तस्मिन्नेकाभागदमुच्यते. अन्नमेकविधप्रोक्तं बद्धधावाप्रकल्पितं. अनंतसुखदं ज्ञेयं दातुं नोत्र विवा
रणा. कार्तिकेवाथवामद्ये श्रावणे शुद्धिस्तं युते. प्रारभेदन्नसत्रंतु प्रीतये सर्वनां किनां. वारिदस्तस्मिन्माप्नोति सु
स्वमक्षयमन्नदः. तिलदस्तु प्रजामिष्टां दीपदम्भक्षुरुत्तमं. अनेन प्रकारेणाक्षयसुखप्राप्तिरन्नदानेन भवे
त्. यमः कारणादन्नदानेन सर्वमेव घटते. तेन कारणेन भूभुजाऽन्नसत्रं विधातव्या आहूय भूभुजान् राजा स्व
स्तिवाचनपूर्वकं. प्रारभेत्कर्मपर्यंतं यत्र सौख्यं निरामयं. तीर्थे वापि रेवापितथैव च महायथे. जलान्प्रयस
मीपस्त्वं विदध्यात्सत्रमंडपं. महान्नसं समाधाय सर्वे पस्करसंयुतं. सुसलोत्सुखत्वादि निपाकयं शीघ्रं प्राणि
सर्वदा. निध्यापयेद्दूक्याश्चूल्यादीनि समंततः. घृतकुंभां स्तेलकुंभान् व्यंजनातिबहुन्यपि. पर्णानि

१२

हितान्येव शाकानां विधास्तथा. तेलान्नभांडानि च यदधि क्षीरघटान् बद्धून्. सुदान् प्रस्थापयेत्तत्र कलशाया
ककर्मसु. आधांसिकवधूस्तत्र सुविचिता निधापयेत्. गिरिजानलभीमानि मत्तैषु परिशिक्षतान्. सर्वर्तुषु प्र
दातव्यमिच्छापूर्वैश्चतुर्विधं. अन्नंतु तस्मिन्पर्यंतं साधुशब्दं समन्वितं. आचान्तेभ्यस्ततो दद्यात्तांबूलं च सुरसं स्तुतं
शयादद्याच्छुभ्यः पादशौचं च कारयेत्. एवं यः कुरुते राजा प्राप्नुयात्सुखं परं. शत्रिणः स्तुतकं नास्ति स्मृ
तिरेषा सनातनी. तत्र याज्ञवल्क्यः. सत्विजां दीक्षितानां च यज्ञियं कर्म कुर्वती. सत्रिब्रतिब्रह्मचारी दातुं ब्र
ह्मविदास्तदा. नंदति पितरस्तस्य वत्सति च पितामहाः. अन्नदोऽस्मत्कजात इति संचित्य सर्वदा. नित्यं गयाव
तिस्तस्य नित्यं गंगावगाहनं. नित्यं तुलाप्रदानं तु युगे नित्यं नृसं त्रिणः. इत्यन्नसत्रविधानं भविष्योत्तरपु
राणोक्तं. अथ शिवपूजाविधानं. शिवरहस्ये नंदिकेयं संवादे. कार्तिकेय. कथं नंदिन हरेस्पीडा प्राणिनां
रोगसंभवा. स्वल्पेन वाथ पुण्येन तन्मा चक्षुःसुव्रत. नंदिकेश्वर. यदि प्रसन्ने देवेशं वरेत्रि विलोचने. अन्वपू
जादिभिः सर्वैरूपचारैः मनोरमेः. तदानश्यति सर्वे पि व्याधयो देहिना स्फुटं. पितेज्वरे समुत्पन्ने शिवसंस्म

श्रुवारिभिः आदौ पंचामृतं तेजाते स्नापयेत्पार्वतीपतिः- ततश्च शीतलेर्वाभिर्गागेऽश्ववसचंदनेः- स्नापयेत्सा
र्वतीनाथततो धूपैश्च धूपयेत्- ततो नानां प्रकर्तव्यां पूजां नित्यं प्रमोहिनी- मंडकैः परिधिः कार्यः पिंडिकोपरित
त्तमः- तस्याभ्यंतरतः सम्यक् तथैवा सोदका न्यसेत्- ततश्च पूरकान् स्वस्त्वात् फेणिकास्तदनंतरे- ततश्च व
टकास्निग्धान् दध्यद्यात्कांस्ततस्ततः- ततश्च मणिस्तूत्रांस्ततो भक्तं नियोजयेत्- तस्याभ्यंतरतो योज्यं
पायसं सितया सह- अष्टात्तर शते दीपान् घृतपूर्णान् नियोजयेत्- सकपूजास्तु ज्वलिता समेता स्वदानन॥
ततस्तुकुसुमैः पूजा प्रकर्तव्या मनोषिभिः- ततो धूपादिकं सर्वं विदध्या क्लिवतुष्टये- शंकरं प्रार्थयद्देवस्त्र
णवेन्मुहुः- ततः प्रदक्षणीकृत्य तां जलिपुटः श्रुचिः- प्रार्थयेद्देवदेवेशं शंकरं नोकशंकरे- तत्र प्रार्थना मंत्रः
जगतीनाथ देवेश त्राहि मां शरणागतं- अनया पूजया विघ्नशरीरं हर मे हर- इति प्रार्थयित्वा स्वमंदिरं गत्वा व्या
धितमभिषेचयेत्- यथा जलमयी पूजा तथा धान्यमयां स्मृता- तथा वस्त्रमयी स्त्रिया नाना रत्नमयी त
था- धनसारमयी पूजा तथा कस्तूरिकीमता- सर्वेषामप्यसावे च पूजा युष्मद्यथांशुभा- तत्र पुण्यविशेषो

यत्र कुत्रचित्पुराणांतरे काक विशेषेण दर्शितः- एवं कृते विधाने च विघ्नः कोपित जायते- हन्ति व्याधयः
सर्वे पूजानां पार्वतीपतेः- नास्ति शिवालं यत्र नास्ति चा विष्णु मंदिरं- जंगमविधा तव्या पूजा वि
चक्रेः- इति शिवरहस्यात् सर्वगदनिवारणं शिवपूजाविधानं- अथोक्तं नृस्यवाक्यं मासवृद्ध्या विधि विधानं- जातके-
मासि पूर्णमासं तेज नाना शिशोस्तदा- कायं विधि विधानं मासवालस्य वृद्धये- अभ्यज्जवालकं सम्यक् पल्लवाद्यनवारिणा-
दीपैर्नीराजयेद्दृष्टुं नूतनं च समर्पेत्- अपूपान् मूरिकान् साज्यान् ब्राह्मणेष्वभ्यः समर्पयेत्- ब्राह्मणाभोजयेत्स
म्यकं बालकस्य विवर्चये- जन्मक्षौदेवतो प्रीत्यै सर्वकृत्यं समर्पयेत्- इति मासिक कर्तव्यं संप्राप्तैर्द्वादशमा
सि विधानान्तरमादिदिशेत्- सुदृढाकारयेत्कृत्वा सुवृत्तावशपेठिकाः जीवा प्रजासु नारीषु प्रति संपाद
येत्कृत्वा प्रत्येकं च ततः कुर्याद्दर्पदक्षिणमुत्तमां॥ सततं ते क्षेमवद्ध्यर्थं जननी पुत्रवत्सलाय दादुष
हिरा पूजा संप्राप्ते जन्मवासरे स्नात्वा तैलेन श्रुत्येन पूजयेद्दत्तस राधिपं ब्राह्मणाभोजयेत्कृतं भाति
नारोग्यं भवानुयात्- इति जन्मवृद्धि विधानं

अस्यानुक्रमणी.
 १ धर्मशास्त्रविषयाविधानं
 २ शकुनविधानं
 ३ सप्तशतिकावि.
 ४ रघुवंशचरणं
 ५ भागवतवी.
 ६ उपश्रुति.
 ७ त्रिपुरारवि.
 ८ ग्रहणादौवेध
 ९ होषहराव

१० दधवस्त्रवि.
 ११ सप्तदशवि.
 १२ मंत्रोपदेश.
 १३ प्रासादोद्याप
 १४ प्रासादकलश
 १५ म्यासवि.
 १६ वारुविधानं
 १७ प्रासादवस्तुवि.
 १८ ग्रहस्तु.
 १९ प्रकाशतरवाल
 २० उष्ट्रानगनादिस्
 २१ पूजाविधानं

२२ नंदपूजा
 २३ भौतपूजा
 २४ बुधशान्ति
 २५ उत्तरशान्ति
 २६ शुक्लपूजा
 २७ शान्तिपूजा
 २८ शक्रभद्र
 २९ राहुपूजा
 ३० केतुपूजा
 ३१ तुलापूजा

३२ दिव्यमानकाविधानं
 ३३ खालीपाकादिहोम
 ३४ कुंडलक्षणं
 ३५ विशेषकुंडलक्षणं
 ३६ मेखनालक्षणं
 ३७ बाललक्षणं
 ३८ होमद्रव्यसुमाल
 ३९ पुष्पाधारण
 ४० आहुतीलक्षण

४१ वृणकुंडविशेष
 ४२ देवयोनिर्लक्ष
 ४३ विवाहोदोमातर
 ४४ जोदाम.
 ४५ जिकालुतिमंका
 ४६ पुण्याहवानमं
 ४७ इतिदिक्

विधा-मा- श्रीगणपतयेनमः॥ तत्रादौ धर्मशास्त्रेण विधानं अदा कदाचित् समये वीक्षा कामे मेनीषिभिः॥ संमार्जिते स्तुके
 १ रम्यपूजयित्वा च पुस्तकं॥ तंडकाष्टदकं ह्युत्वा धूपिते भूतकेशु मे॥ गंधपुष्पाक्षतेः कुर्यादर्चनं मूकमंत्रतः॥ सामान्येयं विधिः॥
 शास्त्रसामान्ये कथिते बुधैः॥ विपाके कर्मणा प्रोक्ते विशेषः शास्त्रकोविदैः॥ स्नात्वा विलोकयेत्कास्त्रं रविवारे विशेष विदुः॥ तंडु
 काष्टदकं ह्युत्वा पूर्ववत् पूजयेद्बुधः॥ तंडुका नां पशमां रवा शिवाद्रोणपंचकः॥ निर्वचनस्तदुक्तं न कुर्यादष्टदकं सुधीः॥ वेद्या विज्ञा
 तदोषस्य दुःसाध्यस्योषधारिणो शांत्यर्थं मीक्षते ग्रंथं पूर्वकर्म विपाकजं॥ ज्योतिःशास्त्रावलोके च दद्यात्पूगीफलादिकं॥ पुष्पबद्ध
 हणंश्चैव पेटसंलिखितं शुभं॥ येन दं दशितं सम्यक् कृतं मेघाद्गुणं बद्धः॥ इति वीक्षा प्रकर्तव्या शास्त्रेषु कुशंकुशके हि ज्ञेः॥ इति शास्त्रवि
 धाविधानं॥ अथ शकुनशास्त्रवलोका विधानं॥ ब्रह्मयामके॥ रघुवंशं स्तुतिर्देव्यास्तथा भागवतं शुभं॥ त्रेक्षणीयानि शास्त्रा
 पूर्वाभावे परंपरं॥ पूर्वधुरधिवस्तस्यारघुवंशस्य पुस्तिका॥ पुष्पगंधादिकैः सर्वैरूपचोरेः प्रपूजयेत्॥ निमंत्रयेत्कुमारी तां या गो
 शयाविवेकिनी॥ द्विजातीनां विशेषेण पूर्वधुरभिवंद्य च॥ प्रातः के समुत्थाय ह्युत्वा श्यंगसमाहितः॥ तामभ्यर्प्य विधिवत्कन्यकां च

समात्थयेत्॥ संमार्जितस्तुके रम्यचतुष्के रूपशोभिते॥ आसनं प्राञ्जलं रं कुर्वात्कुमार्या विधिपूर्वकं॥ पटे वा दारुपट्टे वा केवलं भूत
 केपि वा॥ सर्गपंक्तिं द्विधा कुर्यात् अक्षतैः सौवर्तत्परः॥ प्रथमं दशवर्णानां नवानां मपरो भवेत्॥ आदिरुक्षरतो ज्ञेयतथैवा
 परपंक्तिजः॥ पंक्त्याः प्रागेव दिग्भागे पीठशास्त्रं प्रपूजयेत्॥ उपाचोरेः षोडशभिः कुमारी मपि पूजयेत्॥ वागर्थी विवसेष्टका वि
 तिसर्वत्र मंत्रतः॥ अर्चयित्वा कुमारी वं पुस्तिका मपि मेडितः॥ चित्तस्त्वात्मसहितैः पूगीफलमनुत्तमे॥ प्रदत्वा कन्यका हस्ते प्रार्थ
 येच्च पुनः पुनः॥ तत्र वितामंत्रः॥ यदि मे सफलं कार्यं परिपश्यति शोभने॥ तदा स्मिन् शकुने ब्रूहि शकुनं नान्यथा वद मारिगि
 रिजे रूपं विष्णुत्सदशफलं॥ निधेहि पंक्तिपूजे पुत्रं ते मनसोरुचिः॥ कुमानि हितं ज्ञात्वा पुगीफलमनुत्तमं॥ गणयेत्सर्गद्वे
 शं केतुफलं न्यसेत्॥ श्लोके च निपूगे कथा तत्र विचिते पेट॥ स्तुतिं लिङ्गं लिखेत्॥ श्लोकः॥ शकुनेनेतु प्रशस्यते॥ शवाप्यश्रुभंसत्यं
 तवर्गेतरपंचकं॥ अक्षरं प्रथमे पादे संययौ न विवर्जितं॥ एतद्रघुवंशं विचारित मध्ये तस्य धिकारि पुरुषे रित्यादि ग्रंथसंदर्भे
 विरचितं समयेति प्रसन्न पापरमेश्वर्या एकोनविंशत्सर्गसंयहे समाधिष्टा मस्तीतिका किंदासे न कं पितः॥ ततश्चर्का वना

वि. मा.
२

वृत्ताः पदगेहेयत्पुस्तकं तत्रानंतरा योस्तु यदंशाद्विरस्तुयः पूयतितदा पूर्वधत्तायः शकुनार्थं पर्यालोचयतित सैकः
प्रकारः सम्यक्वदतिपातेरवयित्वा ददातितस्थमाघमासप्रयागस्तानफकमस्तुयस्तु बाकाश्यापतिसर्वविद्याध्यापकोभव
तु. इति तपः परितुष्टया परमश्रव्या एवमस्त्वित्यवाच इत्यारव्या रुद्रयामकादित्रपटिका सुदर्शिताततो निश्चयेन सम्यक्परमे
श्वर्यो अस्मिन्मथे धिष्ठानमस्ति ततो लौकिकमेतदिति नमतव्यं. इति रघुवंशे प्रेक्षणी. अथ सप्तशती प्रेक्षणी कक्षाणी.
संपूज्यविधिवद्देवीकुमारी त्रिपिण्डी शिवा. कृत्वाष्टदक सुवर्शं तत्र तत्प्रस्तकं न्यसेत्. पूजिताया करे दद्यात्कन्यकायास्तु पु
स्तकं. शकाकावाहे समयोगजदंतस्थवाशुसां. द्वादशांगुलमात्रा तु विन्यसेत्पुस्तकांतरे. संपर्येत्प्रथमां पंक्तिं पुटेवानेकसंज्ञके ॥
तत्रत्यं संविचार्यो शुपस्त्वभावं कथानकं. आदिशेत्तत्स्वरूपं हि फकं शास्त्रविशारदः. नमो देव्य महादेव्ये मंत्रमित्युच्चरेद्बुधः ॥
उपचारेषु सर्वेषु नात्र कार्यं विचारणं. इति सप्तशती शकुनलक्षणं. अथ सागवतशकुनावलोकनं. यथारघुवंशस्यावलोक
कनांतथैव सागवते सवते सवेत्. परंतु मूकमंत्रेणोपचारः. द्वादशस्कंधानांतंदुक पूजाकर्तव्यापत्तिरेकैव ततः स्कंधे अध्या

पानां पूजाः अध्याये दशकाः तत्र श्लोकस्तु तिलिङ्गितः श्लोकश्च कुनेषु प्रशस्य इति नियमो नापि नतु वर्गे तत्पंचम इति
स्तु तिलिङ्गितः श्लोक इति नियमः सप्तशती स्तोत्रे नियमो स्तिथतः कारणात् तत्तु शास्त्रं स्तुतिप्रधानं तत्र फक्तितार्थो मास्यः ॥
तथा च ककाचक्र उपचार पूर्वकं विलोकनीयं तथा च रूपकेवकी अक्षरकेवल्यदिषु विलोकनीयं. तत्र शकुनां मध्ये एकमादि
त्यादिका एके सहजा भवन्ति तत्र वौल्यादिका विवाहदिमंगके कार्य निवेशने शकुना भवन्तः फकदाः किंपुनः सहजाः यदि स
हजाः पूर्णफकदाः सामिश्रफकदाः कुत्रिमाशेषाः तथैवापशकुनादुवादिकानि विहास्युः. लाभस्तेषां जयस्तेषां कुतस्तेषां परा
जयः. येषां मंदीवरश्या मोहदयस्तेषां जनाद्वेनः. तदेव लंघं सुदिनं तदेव ताराबकं चंद्रबकं तदेव. विशाबकं देवबकं तदेव लक्ष्मीप
तेते ध्रियुगं स्मरामि. सर्वदा सर्वकार्येषु तास्ति तेषां मंगलं. येषां हस्ते भगवान्मंगला यतनं हरिः. वैतप्यं पृथुहं हयमर्जुनं
च शाकुंतले यमरतं नकेच. रामं च यो वै स्मरति प्रप्नोति तस्यार्थलाभो विजयश्च सिद्धिः. यस्मरति प्रयायेति. तव वर्त्मनि व
त्ततं शिवपुनरस्तु त्वरितं समागमः. अथि साधय साधये क्षिंतं तस्य गीयाः समये वषं वयः. इत्याद्यास्पतिकाः शकुनाः ॥

क्षिणाः काकाः वामभागस्थानकुलसरहाजचापमयूराः शुभदाः पक्षीपिंगकादि अतानितथोदितान्येवशकुनेप्रशकुनेप्रश
 स्तानिजतुर्देशेनफकाइत्यादिसहजं. इतिवत्रमालोकरधुवंशादिशकुनविधानं. अथोपस्ततिविधानं. तथाचयसकांडे.
 उपश्रुतोप्रधानत्वंफकेकार्यफकार्थिनां. ज्ञातव्यायज्ञकर्मतेसोपैरमुखजाबुधैः. तथाचविशेषः. अतजानांगरेहेवावपंपूर्वये
 दुच्यता. मित्रयावाबाहुकैर्वापितथासभिः परस्परं. विचार्योत्तद्वचुस्तत्वंमात्वंमादेष्टव्यंफकंबुधैः. निणजकाकेयेपरयेच
 तिपद्येच्चबुद्धिमान्. मद्यच्छत्सदनेपरयेद्वितीयांनसंशयः. तैलविक्रयिणांगेहेततीयायांविशोकयेत्. चतुर्थ्यापुलकशानांच
 पंचम्यालोहकारिणां. वष्ट्यांकिंशुकजातीनांसप्तम्यायद्यकारिणां. अष्टम्याचैववैश्यानांनवम्यायागजातिषु. परयेत्तो
 फककेगेहेदशम्यात्रसंशयः. सिंदोहिकगेहेपरयेदेकादश्यामुपश्रुति. द्वादश्याकुंभकाराणांकाराकयेस्मरे. स्रुतेकायादि
 केगेहेपूर्णिमायांदिगन्तनां. अमायांशुद्रजातीनांगेहेपरयेद्रुपश्रुतिं. तत्रलोकरमंत्रः. उपास्यपश्चिमांसांध्यांस्मरन्नात्महि
 तंसुधीः. स्वस्तिवाच्यद्विजानांहेहालयेथिमुदन्वितः. चंदनेनानुलिप्तांगः श्वेतमाल्यधरः शुचिः. श्वेतवस्त्रसमायुक्तो

हेमालंकारसंयुतः. अक्षतानंजकौधत्वामंत्रेणानेनमंत्रवित्. ॐ ऐं ह्रीं श्रीं देवी देवि महादेव त्वयस्सुखे. विमोहयजनान् सर्वममा
 त्रवशागान्कुरु. स्वाहाइत्यादिमंत्र्य अक्षतानंजकौपरिगृह्यवस्त्रेणबहुनेत्रः सन् अन्येननीयमाने उपश्रुतिगृहं गत्वाजकेरक्षतात्
 तद्गृहपरिप्रक्षिप्यमुक्तनत्रकणीं गृहमनुष्ठाशब्दान्श्रुयात्. तच्छुभमशुभमशुभत्वंवाविचार्यदृष्टव्यमिति. अन्यच्चयदाक
 दाचित्समयेयामांतरेजिगमिषुनिर्गम्यमानः पश्चिपौरशब्दानाक, णंयेत्ततेषुशब्देषुकेसरान्वचपित्वा अन्यशब्दवर्णाः श्रेष्ठाः अ
 पापोग्रहाणगच्छभवत्यर्थदानार्थलाभार्थादिसाधुशब्दाः प्रशस्ताः तेष्वेवकाद्यथोदृष्टाः एह्यागच्छनास्तिनमत्यथा अस्तातशब्द
 असिद्धार्थागमनेदुष्टान्शब्दान्. स्ता. एत्वा गच्छन्सन्स्वहादिवर्तयेत्. अत्युत्कटतरकार्यविशेषोस्तितर्हिनिवृत्तः स
 न्दिराचम्यकुक्कदेवतास्मृत्यमुद्गर्तंतिष्ठन्पुनः गच्छेत्वेन्येष्टुहैहयमितिप्रयोगमिद्विद्वान् संस्मृत्यकार्यसिद्धयेग
 केत्. पुनश्चनिषिध्यप्रयाणाः क्षतादिभिर्भवतितदसिद्धिर्विनायकव्रतोपवासं संकल्पयेत्. ततश्चनिषिद्धः सगच्छे
 देव. इतिवसकांडोक्तमुपाश्रुतिविधाने. अथत्रिपुष्कान्यादियोगजातविधिसंगविधानं. विषमचरणधिल्लयसइ
 तिथिर्यदिजापतेसुरगुरुशनिश्मापुत्राणांकथंचनवासरे. सुमिषूदिष्टयस्तेनमंत्रो गस्त्रिपुष्करसंज्ञकस्त्रिगुणफक

वि-न-मा- दोष्ट्योनष्टे हतेयवा- धनिष्ठापंचकेयाश्चदेवताश्चत्रिपुष्करे- सापूज्यातुप्रयत्नेन मंत्रैस्तल्लिंगसंज्ञकैः- तिथि
 वारौचनक्षत्रत्रिपुष्करइतिस्मृतः- त्रयाणां देवताः पूज्या मंत्रैस्तल्लिंगकैर्बुधः- कुबेरस्य पृथक् पूजा विधातव्या म
 तीषिभिः- होमचविधिवत्कुर्यान्नक्षत्ररामनोचितं- सामान्यचह विस्तेषां सांप्रदायसमुत्तमं- मेत्राभावेच गायत्रीपालाशवः सभि
 धस्तथा- होमोत्तेयजमानस्य विदध्यादभिषेचन- लक्ष्मीसूक्तं जपित्पश्चादद्याद्गानातिशूरिषः- लक्ष्मीनायणप्रीत्यै मंचकंच
 सत्त्विकी- दद्यादिप्रापशीकायसदाराय विशेषतः- **ततस्तरे** यानिकानिच सक्ष्माणि वाराधायेचकेवन- याः का
 श्रित्तिथयः कतिचत्रिपुष्करे- सर्वेषामपितेषांतुत्रयो देवाः प्रकीर्तिताः- यमोरुद्रश्चमधवान्संपूज्यविधिवद्बुधैः- महिषा
 वृषसंलोहताम्रराजंत **आचार्योयथाशक्तिदक्षिणां प्रदापयेत्- तत्रदानमंत्रः** त्रिपुष्करक रश्मिर्देवनम
 स्कृतं- दानेन महिषस्यात्र निर्विघ्नं कुरु मा प्रभो- **इति महिषीदानमंत्रः** वृषसंकामरूपं हि सर्वकामविवर्तनं- दास्येत्तु
 द्रस्यतुष्ट्यर्थं निर्विघ्नं कुरु सत्तम- **इति वृषभदानमंत्रः** ततस्तुभोजयेद्दिप्रान्न अन्नैर्नानाविधैः शभैः- एवं ह्युते विधा

नेच विधानं श्यतिशूरिषः- पुनश्च जायते लक्ष्मीस्तेजोवृद्धिर्विवर्धते- **इति विधानमालायां सप्तमोक्तं पुनर्लक्ष्मीकरणविधा**
 नं- **अथ ग्रहणादौ वेधदोषहरविधानं** तत्र ज्योतिःशास्त्रे- त्रिषट्दशा योपगतं नराणां शुभप्रदं स्याद्ग्रहणं रविंदोः-
 द्विः सप्तनेहेषु गतं च मध्ये शेषे घनिष्ठं वदति संतः- सूर्यग्रहे न भोक्तव्यं पूर्वयामचतुष्टये- षड्रग्रहे न भोक्तव्यं पूर्वयाम
 त्रये तथा- सायाह्ने संगवेश्नीयाच्छारेदे संगवादधः- मध्याह्ने परतोश्नीयानोपवासो रविग्रहे- मुहूर्तत्रितयं प्रातस्तावा
 नेवतु संगवः- मध्याह्ने स्त्रिमुहूर्तः स्यादपराह्णे पितादृशः- सायाह्ने स्त्रिमुहूर्तं च न कार्यं किमपीथ्यते- अग्निहोत्रतथा
 संध्यामतिथेः पूजनं विना- यदितुष्टे ग्रहे चंद्रसूर्ययोर्भाविनां नृणां- विधानं तत्र कर्तव्यं जपहोमसुरार्चनैः- तार्थं स्नाने
 श्रविष्ठमूर्तिविलोकनैः- **तत्र मुख्यदानं** सौवर्णिकारयेन्नागं पलेन च पकार्धतः- तदर्थे न तदर्थे न फणायां मोक्तिकं न्य
 सेत्- ताम्रपात्रविधापाशघृतपूर्णं विशेषतः- कांस्थे वा कांतलोहे वा न्परपदद्यात्सदक्षिणां- मोषानिष्ठावकाराजमाषा
 मुद्राः प्रियंगवः- देयाराहुपरागेतु नरेण हितमिच्छता- चंद्रग्रहेतुरौघस्य बिंबदद्यात्सदक्षिणं- नागरुक्न मयंचैव स्तथ

वि. न. का. विबंचहेमजं. तुरंगोरथगोभूमितिकाः सर्पिश्चकाचनं. डुकूलादीनि। वस्त्राणि दद्याद्गृहयाशांतये. एवं ह्युते विधाने
 च विधानेऽपि न जायते. ऐश्वर्यलभते मर्त्यानां त्रकार्यं विचारणा. **तत्रदानमंत्रः.** विधुंतु दनमस्तुभ्यं सौ हिकानंदनच्युता. दाने
 नानेन नागस्य रक्षणी वेधजाड्यात्. **इति वस्त्रदानमंत्रः.** तथा च तुरंगरथेषादीनां दानमंत्राद्ये दानरवंडोक्ताः तैरेव
 तानि दानानि विदध्यात्. **इति ग्रहणवेधदोषहरं विधानं.** अथ दग्धादिदोषदुषवस्त्रविधानं. कज्जककर्ममगामय
 सेवासिद्धिं धवति स्फुटिते वा. चित्यमिदं नवधा विहिते स्मिन् श्रेष्ठमनिष्टं च फलं कुशलैः. **इति चयादिवस्त्रदग्धादिप**
दोषैस्तु दाकुर्य. विधानं विधितत्त्वज्ञस्तद्विध्यापनुत्तये. यानि सख्याणि वस्त्राणि स्वजन्मक्षेत्रं तु वा भवेत्. तेषां तु दे
 वताः पूज्या गंधपुष्पाक्षतादिभिः. हवनं च प्रकर्तव्यं मंत्रैस्तुल्यं संज्ञकैः. तनवः स्वर्णजाः कार्यास्तेशां नोऽथ कृष्ट
 थक्. प्रधानं पाचसेतत्र साज्यप्रक्तमनीषिभिः. अयुते वा सहस्त्रं वा शतमष्टोत्तरं शतं वा. वित्तशाक्यं न कर्तव्यं येन. ते च
 पौराणमंत्रा अभिषिंचंतु देहं वा सुक्याभुजं गमभिषिंचंतु देवाः स्वर्गं चोत्सुप्रतिष्ठिताः. वसिष्ठोद्याश्च सप्त यो मानवाः

वस्तु मनकादयः. विश्वो मुखिपक्षाः पौलस्त्याद्याश्च राक्षसाः. ऐरावतादयो नागास्तुरंगेऽथ ध्यापरयान्वितेः. दद्याद्ब्रह्म
 चतुर्हर्णं यद्दुष्टं मंत्रं. तत्र दानमंत्राः लोकलज्जाहरं श्रेष्ठं सोमलोकप्रदायकं. दत्ततुभ्यं मया ब्रह्म न सर्वशान्तिक
 रो भव. **इति वस्त्रदानमंत्रः.** एवं ह्युते विधाने च विधुः कोऽपि न जायते. **इति दग्धवस्त्रादिदोषवस्त्रदोषहरं विधानं ॥**
 अथ सर्पदष्टदोषहरं. **इति स्तौकमते.** दष्टे सर्पेण मनुजे मणिमंत्रैर्हृते विषे. विधानं तत्र कर्तव्यं मपमृत्युविनाशनं. नि
 शाकल्येन कर्तव्यं मंगोदत्तं न मुत्तमं. सपल्लवेन तोयेन कवोष्ठेनैव मार्जयेत्. सपल्लवेन तिपंचपल्लुवैर्युक्तेनाकेन वारिणे
 ति. ते च पल्लवाः. अश्वत्थादुंबरपुष्पवतन्यग्राधपल्लवाः. **मत्तांतरे.** निवस्थ्यादाम्नन्यग्राधे निद्रावे. अस्मावेति. ततस्तु दत्त
 तं वस्त्रपरिधाय ह्युतादिकं. स्वस्ति वाचपूर्वं तु ब्राह्मणानयेत्ततः. स्वस्ति तुं डुकानां च नवनागान् प्रपूजयेत्. ते च नागाः. वा
 सुकीतक्षकः पद्मशंखो काकीयशाडुकः. कुमुदः केरवः कुम्भो नवनागस्य यप्रदाः. चतुर्थं तैश्च तैः पूज्यानां मंत्रैः. एथ कृष्ट
 कृष्टथक्. कृष्मीडी संभवेः पुष्पैः रपामार्गदलेस्तथा. शतपद्मेऽथ पद्मे वा करवीरैर्न पूजयेत्. चंदनेन सुगंधेन लेपनी

वि. न. मा. याः पृथक् पृथक् धूपैश्च धूपयेत्पश्चाद्दोषैर्नीराजयेत्ततः अतैलपक्वैर्नघैरतोषु कैरपितोषयेत्. नागाः स्वर्णमवाः
 श्रेष्ठाराजतास्ताम्रजा अपि. अभावे मन्मथाः कार्याः संतिरेव धनं देनवा. तडलानां यशमाण मठकानां चतुष्टय. प्रातः
 कोकैतया कुर्यात्संगवेवा विधानकं. पूजाते वैदिकैर्मंत्रैः पौराणैर्वाभिषेचयेत्. ते च पौराण मंत्रा अभिषिचंतु देहं वा सुक्याद्या
 भुजंगमाः. अभिषिचंतु देवाः स्वर्गे योऽसु प्रतिष्ठिताः. वसिष्ठ्याद्याश्च सप्त यो मानवाः सनकादयः. विश्वावसु मुख्या
 क्षाः पौलस्त्याद्याश्च राक्षसाः. ऐरावतादयो नागास्तुरंगे द्रो दिवा जिनः. कामधेनु मुख्या गावो वृक्षाः कल्पदमादयः.
 चिंतामणिमुत्वास्तद्वन्मणयो दिव्यरूपिणः. गंगाद्याः सरितः सर्वा मानसा दिसरां सिच. अर्णवाद्या उदन्वतो हिम
 वात्प्रमुखानगाः. एते त्वामभिषिचंतु पावमान्याः शचित्रता. अभिषिच्यत तो धीमान्मयशसाजकेन वा. शतं जीवेतु मंत्रे
 स्तु अभिनंदनतत्परा. आशिर्वीद विना विप्रा अभिपूज्या धने स्ततः. ततस्तु नागपीठं तु समादाय द्विजैः सह। वल्मीक
 मभिगच्छेत्तु पीठं तत्र प्रदापयेत्. आचार्यो यस्तु शीलाय श्रोत्रियाय कुटुंबिने. अभिषिचंतु वल्मीकं पायसा संघृतेन वा.

गंधपुष्पादिकं सर्ववल्मीके च विधीयते. ततः प्रदक्षिणीकृत्य पुनरेव गृहं व्रजेत्. ब्राह्मणा भोजयेत्पश्चादक्षिण
 श्वप्रदापयेत्. एवं कृते विधाने च विघ्नः कोपिन जायते. शस्त्रिवा न्तायते मर्त्यो नात्र कार्यं विचारणा. इति सप्तदश
 लुहरविधानं. अथ मंत्रोपदेशविधानं. मंत्ररहस्ये. आयु कामः प्रजा कामः स्वर्गकामो जितेन्द्रियः. अर्चयेद्देवतां
 काचित्पुष्टिदा तुष्टिदा परां. तद्वश्यकर भो न्त्य विद्यापुष्टि विवर्धनं. बुद्धिमान्मयसे मंत्रं हित मा कर्द मात्मकः.
 वश्याद्यैः पंचभिर्युक्तं गुणैरिति हितमित्यर्थः. यथा वधूवरो यो मित्रं क्षमां सदेसात्मकः. वश्याद्यैः पंचभिर्युक्तं मातु
 कयो राशी मैत्रीं विचिंतयेत्. चंद्रसूर्यगृहे कुर्याद्दिद्या ग्रहणमुत्तमं. पर्वदो च चया चेत्रे तथा दमनकेशभं. नवचं
 डीमहोक्ता हे शुभे च वासरे तथा. विद्या संसारमादाय गंधपुष्पादिकं परं. आचार्यं पूजयेद्गुह्या कृतः स्नानविधिः
 सुधीः. आदौ तु हवनं कृत्वा स्यर्चयेत्तत्र देवता. देवदारु मये पीठे डकरैकैवान्य वा ससि. नाकिवर्जं विधातव्यं
 पत्रमुक्तं तु कौकुमं. परिवारसमायुक्तां देवतां तत्र पूजयेत्. पंचामृतैः सुस्नपिता शंखेनैव पृथक् पृथक्. अ

वि. नमा. भिषिक्तोयगुरुणामात्रिकः संमुखं शुचिः पादावानम्य स्य कुरीत नमस्तकः विद्यास्वीकारकस्तुकीं मूर्ति
 न्यस्तार्थमस्तकः आगतं दक्षिणाकर्णी मंत्रं वसिमाचरेत् ततस्तु न्यासपूर्वतु विद्याविधि मनुत्तमं ध्यानदी
 यादिकं सर्वमस्य सै मंत्रतत्परः पुरश्चरणमेकांते कुर्यात् मंत्रस्य मंत्रिकः दशाशहवनं कुर्यात् विषाक्तेन बुद्धि
 मान् ब्राह्मणान्मोजयेत्पश्चादशांशेनैव तद्यज्ञैः सर्वान्कामानवाप्नोति गुरुसक्तिपरा णः पूजयेत्तु यथाशक्ति
 गुरुपर्वणि पर्वणि एवं कुर्वन् विधिधीमान् सर्वदा सुखमाप्नुयात् इति मंत्ररहस्योक्तं स्विकारविधानं अथ
प्रासाद्योद्यापनं ब्रह्मयामकात् देवालयंतु यः कुर्यात्पाषाणे दीर्घाभिस्तथा शंकरस्य हरेर्वापि देव्या वन्यस्य क
 स्य चित्रं शिल्पशास्त्रोक्तविधिना शुद्धाथैशुद्धिदिङ्मुखं उपायनं प्रकुर्वन्त काके सौम्यायने सुधीः संसारं स
 र्वमादाय संस्तुते सुरमं दिरे विहिते मंडपे सम्यक् कुर्यादुद्यापनं विधि यजमानः शुचिर्भूत्वा स्वस्तिवाचन
 पूर्वकं प्रारभेत्थवनदेवसंभदक्षिणतो बुधः उपायनंतु देवस्य क्रियते यस्य चित्रं कृत्वा तस्य तन्त्रे

मी पकेन ध्यानसंयुता पक्वात्वेन तदयदिविन्न विद्यते पिते सति पके नैव नात्र कार्यो विचारणा सामूर्तिः
 पूर्वतः पूज्या **लुङ्** डित्वा त्कलशोपरि पद्मे वाष्टदके श्रेष्ठे तंडुलानां बुधे नैवे तंडुलानां परीमाणं रवारीवा
 द्रोणपंचकं सुवृत्तवंशपात्रे प्रतिष्ठाप्यानुमंत्रितः ब्रह्मे विन्यस्य मणिमान् ब्रह्मेणान्ये न वैष्टयेत् प्र
 स्नाथपयसा दध्ना सर्पिषामधुना तथा सितया अस्थया धीमान् मंत्रैस्तु लिंगकैर्बुधः सितया इक्षुर
 ससंभवयानतु वशाज्ञातयेति ततस्ते येन विधिवत्क्षालयेन्नाम मंत्रतः ततस्तु पूजयेत्पुष्पैर्विलिप्तं
 चंदनेन च दशांगेनैव धूपेन धूपयेत्ततः पुमान् दक्षैर्नीरातयेत्पश्चान्नैवेद्यैः परितोषयेत् अर्चयेत्
 मूलमंत्रेण प्रार्थयेत् कार्यं सिद्ध्यो ततस्तु हवनं कुर्याद्यथाविधि विधानवत् पायसनंतु साज्येन लक्ष्
 णं वाप्युतं तथा तिलाज्जप्या हृतीः प्रोक्ताः लक्ष्म संख्या मनीषिभिः प्रधानं पायसं साज्यमुक्तं तत्र मनीषि
 भिः कृत्वा स्विष्टकृतं सम्यक् पूर्णोक्तं मुपाहरेत् कुर्यादित्यर्थः शांतिपाठं ततो विद्वान् पठेत्त्वार्थं दि

नमो ज्ञातिभिः प्रतिपक्षाततः कुर्यान्मूर्तेस्तस्या विचक्षणः आचार्यं पूजयेद्भक्त्या ब्राह्मणानपि पूजयेत् सत्वि
 जः श्रुततः पूज्या वस्त्रालंकारभूषणः धेनुं पयस्विनीं दद्यादाचार्यं यमनीं पिणा ब्रह्मणा महिषं दद्यात्
 कस्मै विमं च कोत्तमं सत्त्विकं सोपधानं सोतरं छंदमुन्नतं तांबू पेठिकां दद्यादुपस्करं समन्वितं स्त्र
 यं पं सकल शं मूशालोत्कृष्टं तथा घरटं पीषणी मीघां दद्यात्पुष्पं च सोमनं द्यावरं वर्ति समन्वित
 मित्यर्थः एतावदेव वेतच्च प्रसादे विन्यसेत्सुधीः देवस्य त्वेति मंत्रेण गार्हपत्यावासमाहितः विदध्याद्
 वनधीमान् ततस्तु प्रणमेत्सुरं ध्वजां मा बध्य विपुलां वित्रां पट्टं मपीशुमा कलशान् पर्वतं गरुडं पादुका
 विधिः संपूज्य विधेव देवं ततः कृत्वा प्रदक्षिण आगच्छेच्च पुनर्गेहं तत्र विप्रं श्रमोजयेत् संभोज्य मिश्र
 नाभ्यो रक्षते रचयेत्सुधीः वस्त्रालंकारभूषणानि स्तोषयेदक्षय एवं कृते विधाने तु सिद्धिर्भवति शोभ
 ना प्रासादकरणे तु मध्यं पुण्यं फलं प्राप्नोति शोभते नंदंति पितरस्तव कातिच पिता महाः अस्मद्देशे

देवस्य प्रसादः परिकल्पितः कृत इत्यर्थः सुवर्णकलशं धयं नासाया कीर्तिमाकरः मेढये कलशोपंचके तु प्रा
 कारमध्यगं इहोयः कुरुते मत्तया धीमान् समुत्तिलसते ध्रुवं कुलं च नंदते तस्य सर्वसंपत्समन्वितं इति ब्रह्मयाम
 कोक्तं द्यासाधे दद्यात्पुन विधानं अथ प्रासादकलशान्यासविधानं मेनुं वाप्यर्धं मेरुं वा प्रासादं विदधति यः न तेन क
 लशं न्यासः स्वरिते कुर्यात् कुष्ठद्वयो ग्यदानां स्ति कलशं न्यासकारकः तदा कृत्वा विधानं तु प्रासादके वलं न्यसेत् द
 द्यात्स्वमूर्तिस्वर्णस्य पलेन विहितं शोभां धेनुं पयस्विनीं दद्यादाचार्यं यकुटं विने रवारी मितान् दत्तिका दद्यात् कुर्याद
 द्यात्स दक्षिणां मत्पुंजयेत् न मंत्रेण स्वतंत्रं कारयेत्सुधीः रुक्षं वाप्ययुतं वापि पायसेन सरपिषा समाप्य विधिवद्भोमं
 ब्राह्मणान्भोजयेत्कृतं यथाशक्ति धनं दद्याद्दक्षिणार्थं पृथक् पृथक् स्वस्तिवाचननः पूर्वतु कलशं विन्यसेत्सुधीः
 कलशान्केतुपर्वतं ध्वजां पट्टं मयी न्यसेत् सूत्रेण वेष्टयेत्धीमान् प्रासादं चित्रशोभे धूपयेद्भूपनेः श्रेष्ठे पेनरि
 जयेत्ततः घटाजाद मयी श्रेष्ठं लंबमानां च मंडपे दृढाकानैः पोरुषेतु माने चोर्ध्वं सुलक्षणां ततस्तु प्रणिपत्येश

वि. न. मा. मागळु निज मंदिरं. नवग्रह मरकट कुर्यात्सर्वविघ्नोपशान्तये. मरवांते भोजयेद्दिवा दद्यात्तेभ्यश्च दक्षिणाः.
 सर्वान् कामान् वामो विविन्यस्त कलशो नरः. नारी वालमते कार्तिसमस्तपथिवीतके. देहांते लभते स्थानं मय्य
 यं नित्यमुत्तमं. इति मोज कृत शिल्पदर्पणोक्तं प्रासादकलनास विधानं. अथ वास्तु पूजा विधानं. अथर्ववे
 द्योक्तं. भूमिदुर्गे नवीने तु वास्तु पूजा विधीयते. देवालये तथोक्ता हे स्वस्था तेन कर्मणा. वास्तु स्वर्णमयः कार्यो
 गजो रवौ वृषभः क्रमात्. दुर्गादीनां त्रयाणां च नूतनानां विधानतः. दुर्गे वास्तु ह्ययं कार्ये द्वारादुभयतस्तथा.
 मंडपाभ्यंतरं पूजां विदधात् यथा विधि. वास्तुस्तंभद्वये पूज्योस्तंभमूले घटो न्यसेत्. विंशपात्रे सुरवे न्यस्त्वाकुं
 भयोर्वस्त्रसंयुते. तत्रेतो स्मात् वास्तु विन्यसेत् मूकमंत्रतः. प्रतिष्ठा मंत्रतो वापि गंधपुष्पैः समर्चयेत्. स्तु
 तिहेतुतः कुर्याद्वास्तुपश्चिमतः सुधीः. अथि वच्चं ततः कुर्यात्स्वर्गहोक्तेन कर्मणा. जुहुयात्स समावा
 यावृत्तिभिर्ब्रह्मणा सह. पायसं मधुसपिथ्या मयुतं च पथ्यकपथ्यक. कुर्याच्च वाहतीः पश्चात्तिक

श्रीहृद्ये ते स्तथा. लक्ष्मं वाद्ययुतं वापि यथा संख्यं च वा पुनः. ततः स्विच्छुते ताभ्यां माचार्याभ्यां हुते सति. ॥
 शोतिपाठं पठेत्त ब्राह्मणा सत्विजः स्तथा. इंद्रश्रेष्ठेति मंत्रेण हवनं प्राच्यते त्रैव. गायत्र्या वायने इमीमान् हव्योः
 स्तुडिलयोरपि. होमो तो विदधीता शुबलि पूजा विधानवत्. इंद्रो वै देवता त्वस्य वास्तो वै त्रिविधस्य च. इंद्रादीनां दि
 गीशानां पूजा विधिरनुत्तमः. वस्त्रधान्यहिरण्यचंदद्यादिभ्य एव च. ततो मुक्तवरान्नाक्त तैलाभ्यक्त तथैव च.
 प्रकरेत्सर्वतो दिक्षु तानां तुष्टिदं परं. एवं ह्युते विधाने च दुर्गा वास्तोश्च पूजने. नश्यंति सर्वविघ्नाश्च नंदते. कुं॥ ॥
 पृचवर्धते तस्य पुरं ह्यिष्टजायते. इति नवदुर्गा वास्तु पूजा विधानं. अथ प्रासाद वास्तु पूजा विधानं. प्रासादे द
 क्षिणे कार्यो वास्तु पूजा विधानतः. अथ रूपो विधातव्यो वास्तुर्णमयः शुभः. पक्वे नवा तदर्थे न स पत्न्याणः सवाम
 रः. तंडुलानां चतुष्के तु वस्त्रस्योपरि पूजयेत्. दधिकाव्यो अकारिष्ठा जिष्टे रश्मिवा जिनः. सुरभि नो मुखार्कर
 ति मंत्रेण होमादि पूजन विधिः सर्वरश्मि भवति. पूजिते तुरगे तस्मिन् वास्तु रूपे विधानतः. गंधपुष्पादिभिः

वि. न. का सम्यक् होमं कुर्यात्ततः परं पूर्वतः स्तुतिं कृत्वा कुर्यादग्निं मुखं सुधीः अयुते वा सह स्तुतिं वा जुहुयात्तिकस
 १० र्षिषाः वित्यपत्रैश्च कर्तुरेः शतपत्रैश्च चंपकेः मालतीकुसुमेर्नद्यावर्तकेः पाटलेरपि मरुबकैर्दमनकैर्होमं
 कुर्यादित्तद्वितः वास्तुप्रीत्ये सुरेद्रस्यपकेर्नाता विधेरपि होमाते विधिवत्कुर्याद्द्विपूजां तु पूर्ववत् धान्यं च
 स्त्रं हिरण्यं च दद्याद्द्विप्रैश्च एव च अन्यैश्च सर्वभूतेभ्यो दद्यादन्नं यथा धत्ति वास्तुं दद्यात्ततो धीमानाचार्यी
 यसदक्षिणां ततो मंदिरमागच्छात्प्राणान्भोजयेत्सुधीः एवं कृते विधाने च वास्तोसं पूजिते तथा सदेवस्तुष्टि
 माप्नोति यत्र वास्तु प्रपूजितः इति देवप्रासादवास्तुपूजाविधानं अथ ग्रहवास्तुपूजाविधानं शुभे वारे तिथौ
 श्रेष्ठे शुभे नक्षत्रे संयुते शुभे लक्ष्मि चंद्रे ग्रहवास्तु प्रपूजयेत् अथ ग्रहवास्तुपूजाविधानं शुभे वारे तिथौ
 हयसर्वेशास्त्रं तमाचार्यं वदे पारगं तेनैव कारयेद्वास्तु पूजनं सर्वधर्मवित् वास्तु वृषभरूपं च हेर्म मादौ प्रति
 ष्ठितं अंतर्गृहे सवस्त्रं च कलशोपरि सुस्थितं पूजयित्वा दत्तैः पुष्पैस्ततो होमं समाचरेत् पूर्वपक्षे ग

हस्यातः स्तुतिं कर्तुं कारयेत्सुधीः कृत्वा वक्त्रं मुखं सम्यक् जुहुयाच्च रुणाततः साज्येनैव सह स्तुतिं तु पापसेनापि हावयेत्
 स्वज्जरीनाकिं करैश्च द्राक्षाकादिकैस्तथा अशुभे सोमो ब्रवीदित्येनेन मंत्रेण गायत्र्या वाहनं सोमायो देशजपहोमे च
 दग्ने च सध्यया वदेने तथा कुबेरं सोमनामानं पुराणकवयो विदुः कृते होमे विधानेन जातिस्त्रिष्टुतैस्तथा पठेयुः शान्ति
 पाठाश्च ब्राह्मणमंत्रकोविदाः कृत्वा वक्त्रं विधानं च दिक्षु प्राचीक्रमेण तु आसनावाहने कृत्वा निशाकलैर्ननाकिने
 दध्योदने पिंडमात्रं पौलिका मोष्टिकास्तथा दापोश्च सर्पिषा पूर्णान्नसाधुवर्तिसमन्वितान् नाममंत्रैश्च विन्यस्य च
 तुर्य्यतैः पृथक् पृथक् कुर्याच्च अथ सः सम्यक् मंत्रैश्चाचार्यसतमः अभिषिक्तो वृषदद्यादाचार्यो यसदक्षिणां व
 स्त्रयुगेन सहिता ब्रह्मणे धेनुमुत्तमां सत्विभ्यः कनकं कंदद्याद्यथा विभवमात्मनः एवं कृत्वा विधिं सम्यक् नूतने
 सदनोत्तमे सूर्ये तु वामेन कृत्वा प्रविशेन्मंदिरं सुधीः पुरतः सज्जमानं कुं सान्द्रविषया विधिवत्ततः तारणाडंबरं सम्यक् कुर्या
 ताकाभिरकं कृतं अचितं चित्रितं सम्यक् संमार्जेन विशेषितं प्रविश्य विधिपत्त्वा सभार्यात्मजस्त्यक् स्वस्तिवादि

वि. न. का
११

मतः कुर्यात्परिवर्हसमावृतः. ब्राह्मणान्मोजयेत्तत्र शुभैः पाकैरनुत्तमैः. एवं कृते विधाने च विधानज्ञो गृहाधिपः. न
दत्ते सुरवसेतानेर्वध्यतो दिने दिने. **इत्यथर्वरहस्याक्तं.** वत्रिविधवास्तुपूजनविधानं. अथ मत्स्यपुराणे कर्तृगृहवा
स्तुपूजाविधानं. अथाभिद्यास्यते सम्यक् विधिवद्वास्तुपूजनं. गृहमध्येथेवेशान्या मातिरेवद्वास्तुमंडलं. शाकिपिष्टे
नवाशुभे स्तंडलेः प्रयतः स्वयं. चतुरस्त्रीकृतं द्वे त्रैवितस्ति द्वयसंमितं. हस्तद्वयमितं वा तत्सर्गस्तत्र संमततः. नवभि
र्विभजेद्भागैरेकैकं नवधा पुनः. एकाशीतिपदानि स्फुरकंतत्र विभाजिते. मध्ये नवपदो ब्रह्मा तत्सुरस्त्रिपदो र्यमा. स
विता दक्षिणे तद्द्विवास्त्यश्चमे तथा. विबुधा दधिपतिस्तस्मादुत्तरे त्रिपदे मतः. आग्नेये ब्राह्मणा मित्रो राजय
क्ष्मा च नैर्ऋते. पृथ्वी धरस्तु वायव्ये आपस्तस्मिंश्च शंकरे. चत्वारः पठिका एते द्वात्रिंशद्द्वयतः सुराः. शिखिपर्जन्यनामाने ज
यंत कुलिशायुधो. सूर्यस्तत्त्वत्तदाकाशवायुपूषाण एव च. रुमादीशानकोणाद्यावितथोऽष्टहस्ततः. यमगंधर्वना
मानौ च गराज मगावृतः. पितृद्वौ वारिकौ तद्दत्तु ग्रीवः पुष्पदंतकः. वरुणा सुरसे शारव्याः पापे रोगा द्वायः. क्रमात्. सु

११

रव्यं भद्राट सोमेभ्यः सर्पो दित्य विज्जीततः. ईशानादिचतुष्कोणे अया घास्यास्तदंततः. विंशत्येकपदानि स्युर्विंशतिर्हि
पदानि च. आपसा वित्रना मानौ जप रुद्रो क्रमविमो. दिति शिख्य पिपर्जन्याश्चत्वारस्युः पदानुगाः. ब्रह्माणमो दितः द्युता
शिखिचक्रमेणत्. प्रणवाद्ये नो ममं त्रैर्न मोतैः पूजयेदिमान्. **३०** आवाहनादिभिः सर्वैरूपचौरैः समाहितः. वरकीचवि
डाकीच पूतना यराक्षसी. ईशानादिचतुःकोणे राक्षसीनां चतुष्टयं. तद्वास्त्ये लोकपाकाश्च पापास्तानं प्रपूजयेत्. ३
असेतोऽथ वायव्यो दक्षिणस्येतु डामरः. पश्चिमस्या महाकाकः पद्मपिप्तस्तथोत्तरे. होमस्त्रिमेखं कुंडे स्कुंडिले रत्न
मात्रके. आधारावाज्य भागांते पूजयेदेवताद्रमाः. सिन्धे न च रुणा वास्तोऽथ तद्व्यनया रुचो. अथेतरशतं द्रुत्वा तथैवम
धुसर्पिषा. यवैः कृकृतिलैस्तद्वत्समिद्भिर्ह्रीरिणां तथा. **३०** मधुक्षीरघृताभिः रवादिशोभिरभावतः. तथापामार्गज
भिर्वीकौ शिभिस्तदलापतः. दूर्वा मयीभिरथवा बिल्वैर्यवभिरेव च. अथवा बिल्वबीजेस्तु जुहोत्यष्टोत्तरं शतं. शि
ख्यादिना ममं त्रैस्तु स्वाहातैः प्रणवादिभिः. यथाशक्ति तिलैर्होमं कुर्यादालोकपालतः. त्रयस्त्रयाथवा होमाद्रत्युक्तं.

वि-तमा-
१२

सोमशंभुना. अघोरेणाथमंत्रेण घृतेनाष्टोत्तरंशतं. जुहुयादास्तुपुंसेषुपिराधानार्थं तु मर्मणां. होमातेमहाभोज्येऽथवास्तु
देशेवकिंहरत्. २२ तद्द्विदशेषनेवेद्यामिदं दद्यात्क्रमेण तु. घृताक्षताक्षतास्तु शिखिने पर्जन्याय घृतप्लुते. ओदनं सोमसकं
दद्याज्जयंतपततः परं. धजं पीठं तथापि रुं कूर्मं च विनिवेदयेत्. इन्द्राय पंचरत्नानि यैश्च कुलिशं तथा. धूम्रवितानं भूद्राय
पैष्टशक्तियुतं तथा. सत्याय घृतगोधूमोपस्थाय शायच. शकुली मंतरिक्षाय दद्यात्सक्तं श्रवापवे. काजान्युक्तं तथा द
द्या द्विजश्वे वणकोदनं. एहकृतापसंघन्तं यमाय पिशितोदनं. २० गंधोदनं तु गंधर्वे सं गे मेषस्य जिद्धि. मृगाय पा
वकंदद्यात्पितृभ्यः कुरारं तथा. दोवारिके दंतकाष्ठं पैष्टं हृद्यबकिं तथा. सूर्यो वै पूषका नृदद्यात्सुष्यदंताय मंसं. कुश
स्तंभेन संयुक्तं दद्यात्पंचवारुणे. पाशं हिरण्मयं वास्तो असुराय सुशर्भे. घृतोदनं चंशोकाय वाने पाषयश्मणे.
घृतमोदकान् रोगाय अहं येनागं केसरं. मक्षं मुख्याय भस्मटिर्मोदं मोदं न मानयेत्. सोमाय मधुसंयुक्तं पायसं विनि
वेदयेत्. भुजंगेशालिपिष्टं स्यादिति तौ च लेपिकां. पूरिकां दितये दद्यादित्येवं वाह्यतो बलिं. क्षीरया मामदातव्यो माप

१२

वत्साय वै दधि. सावित्रं मोदकान् दद्यात्समराचकुशोदनं. सावित्रं गुडपूपाश्च जयाय घृतचंदनं. विवस्वतं पुनर्दद्यात्तु चंदन
पायसं. आमपक्वं तथा मांसं दद्याद्देराजयश्मणे. पृथ्वीधराय. पृथ्वीधराय मासानि कूष्मांडानि समर्पयेत्. २० शर्करापा
यसं दद्यादर्थं भोगे पुनरेव तु. पंचगव्यं यवांश्चैव तिलक्षतहविश्च नुं. मक्षं भोज्यं च विविधं ब्राह्मणाय निवेदयेत्. एवं संपूजितो दे
वाः शांतिं कुर्वन्ति सर्वदा. सर्वेभ्यः कांचनं दद्याद्ब्रह्मणे गोपयस्विनीं. मांसोदनं च रेव्ये स्याद्विदार्यो तत्सुलोहितं. दध्योदनं स
धिरं मत्स्यं खंडैश्च संयुतं. पीतरक्तं बकिंदद्यात्पूतनार्थं तु निश्चिंते. वायवे पायसाक्षस्यै मत्स्यमांसं सुरासवं. मांसोदनं तु स्कं
दाय अर्थं भोगे कुरापोत्तिकां. २५ मांसं स्रग्धिरं दद्याज्जंभं कायतुपश्चिमे. पिलिपिक्काय रक्तां त्रपितानि विनिवेदयेत्. मक्ष
भोज्यं दिगीशाय तत्तन्मंत्रैर्नियोजयेत्. सर्वासां पायसं साज्यं यथोक्तं बल्पसंभवं. तदभावे दध्मपुष्टं दध्यक्षतयुतं बलिं
गोमयेनोपलिप्तां गं मंडलात्पूर्वतः क्षितौ. गंधादिपूर्वकं सावैभौतिकं च बलिं हरत्. स तेभ्यो य पितृभ्यश्च पाक्षसे
भ्यो नमः पृथक्. पिशाचेभ्योऽप्यमातृभ्यां गणेभ्य पृथक् पृथक्. दिव्यांतरिक्षेभ्यो नमः. प्रणवाद्यैर्न मोतकेः. ततः स

म. २. को
१२

बोधधिस्यान यजमानस्य कारयेत्. द्विजांश्च पूजयेद्भक्त्या चेचान्यग्रहमागताः. तद्द्वारपशमनं कृत्वा कर्म समाचरेत्. प्रा
दभवन्नोद्यानप्रारंभे परिवर्तते. पुरवेशमप्रवेशतु सर्वदोषापनुत्तये. वास्तुपशनं कृत्वा सूत्रेण परिवेष्टयेत्. रक्षोघ्नं याच
वमानेन सूक्तैर्न भवनातिके. न्तमंगकवायंतुकुर्वाद्वात्मणवेदने. अनेन विधितायस्तु प्रतिसंवत्सरं द्विजः. ग्रहे वायतेकु
र्यान्तसदुःखमवाप्नुयात्. न च व्याधिभयं तस्येन च बंधु नक्षयः. जावेद्विंशतं सार्यं स्वर्गलोके महीयते. ५६ इति म
त्यपुराणे तं ग्रहवास्तुपूजाविधानं. अथ दुष्टस्थानगतादित्यपूजाविधानं. यतः कारणाज्योतिः शास्त्रे नराणां जन्म
तः प्राधान्यमादित्योस्ति. यानिः स्त्रीणां शिशिरकिरणश्चित्रसानुश्च पुंसामिति न्यायतः सूर्यबकं साधं. यदि वानास्ति
सूर्यबकं तदा विधानबकं न बका कार्यमिति तंत्रयाज्ञवल्क्यः. आदित्यस्य सदा पूजामिति. जन्मस्थाधगः सहस्रकि
णो दुष्टश्चतुर्थोपि च स्यात्तिलैः खलुपचमोद्युन गतो मृत्युस्थितो नोशुभः. तदत्कर्म गतो भवेन्नशुभदानेन भवेद्वा
दशः प्रत्यर्चिप्रवरो किमत्र सुवने नोत्पद्यते वैकृता. यद्वा कुप्यति सास्करः श्रुतिविदो धारं महीपस्य वा वैश्याद्याः किमुजं

तबोलघुधियस्तनित्यमोदादार्दिताः. तस्मात्साधुमतिस्वधर्मनिरतः संपूजयेत् सास्करश्रीसौभाग्ययशां सि कीर्तिमंतु कानान्यो
स्ति दातु क्षमः. तत्र पूजाविधानं. साधुवारे समुच्यते तिथौ साधौ शुभे क्षत्रे वा शुभे वंदे विदह्याद्रवि पूजनं. प्रातः काके समुत्था
य दंतधावनपूर्वकं. स्नात्वा मुक्त तिलैर्नद्यां कृताङ्गिक विधिः पुषात्. सदनस्योत्तरे भागे मंडपाभ्यंतरे तथा. विदध्यात् स्तु डिलं
धीमान् होमार्थं लक्षणा न्वितं. स्तु डित्वा सूर्यतो भानो पूजापीठं प्रकल्पयेत्. रक्तचंदनपट्टे वा पटे वा कोहितया. षोडशारं लिख
सप्तकुंभेन सुगंधिता. आकृतेनेति मंत्रेण रवेः संवाङ्मनं भवेत्. तेनैव यजमानं शस्तते नैव पूजनक्रिया. आचार्यप्रमुखान्
विप्रांन्मानपूर्वं समाह्वयेत्. वाचयेत् स्वस्तिवादांश्च सार्धं ते द्विजसत्तमेः. ततो वङ्गिमुखं कृत्वा समिद्धिर्जुह्यात्सुधीः. अयुते
वासहस्रं वात्सकं जाभिर्विचक्षणः. ततस्तुपायसेनापि साज्येनापि समाहितः. तिलैः सत्री हिकैः पश्चात्सहस्रं च पथकपथक. ॥
स्वर्गेशना किकैरेव कादकैश्च विशेषतः. प्रायश्चित्तं घृतेनैव व्याहृती स्तिकसर्पिषा. आदित्यप्रीतये शिष्टं कृतं भवति. शां
तिपाठततो विप्रां आचार्यप्रमुखश्च ते. पठेयुः सर्वशेषी यायजमानहिते भवः. बकिप्रदानपूर्वतं प्रतिसूजाविधेः पुनः. वि

वि. न. मा.

१४

दध्यादुधपुण्याद्यैस्तातोदानविधिः स्मृतः. क्षिरिणींलोहितांधेनुं सवत्साचाकुरुपिणी. दद्यात्सदक्षिणांधीमानाचार्या
यमहायसे. सप्तसप्तैस्तनुहेमीसरथाश्वाससारथि. आचार्यायततोदद्यात्वरुद्राळेकारस्तुविता. ब्राह्मणेकनवेदद्यादस्त्व
भ्यश्चधनानिच. ततः प्रसन्नोभगवान् सविताविपुलं सुरव. ददाति विपुकादसौ गान् पूजितस्तु यथाविधि. सौरेश्चस्तु
तिपाठेस्तुश्चस्तोतव्याद्यमंदाधितः. तुष्टेस्मिन्वोसम्यक् विघ्नानश्यतिदेहिना. एवं ह्येते रवेः पूजाविधाने विधिवत्तमे. भो
क्तव्या ब्राह्मणाः सम्यक् सहस्रशतसंख्यया. प्रसन्नेन महीपेन कस्यात्कार्यशशरिणं. धर्मार्थकामसिद्ध्यर्थसमर्थोर्कः प्र
सादितः. **इति सूर्यपूजाविधानं.** अथ चंद्रपूजाविधानं. द्वितीयश्च चतुर्थश्च पंचमः सममौष्टमः. नवमाद्वादशश्च
द्रोणाचरेनोश्च सप्तमः. तत्रापि द्वादशाधिस्त्रेवेधेन रहितः शशी. विघ्नराशिकरः प्रोक्तो विध्योपिमरणस्थितः. अन्यत्र क्त्वा
शदश्चंद्रो नृणां भवति निश्चयात्. तस्मात्पूज्यः प्रयत्नेन विवाहेचाधरादिषु. राजावलोकने रुम्य प्रवेशे धनसंग्रहे. यात्रा
यांच विवाहे च पूजनीयः समः शशी. पंचांगे भुषतां प्राप्ते कर्तव्यं स्वहितेभ्युभिः. पूजनं शशिनः सम्यक् नार्यावापि

१५

नरेणवा. आचार्ये प्रवरेसाधु समाहूयाग्निजाकयं. स त्विग्निर्ब्रह्मणा सार्धं दणुयाच्चंद्रतुष्टये. वृते विप्रवरेत स्मिन्ब्रह्माद्यैः
सहितैर्विते. स्वस्तिवाचनपूर्वतु प्रारभेत्पूजनं विधौः. कृत्वा स्कुंडिलमारुतं पट्टे पात्ता शजे विधुं. पूजयेत्ततः पत्रैश्चतुरस्त्रचमंड
कै. चंदनेन सुगंधेन कृते सम्यक् विचक्षणैः. प्रत्यङ्मुखवायसोमाय दद्यादासनं कंबुधैः. अहोचंद्रजगत्प्राणयमुना विषयोद्ग
व. श्वेतवर्णा त्रिगात्रे दोगदा पाणेरप्रद. दशाश्ववाहना गच्छमाहू पीसमाविश. चंद्रमानसोजात इत्युच्चातं समाहूयेत्. ॥
श्रीश्चैतैकेति मंत्रेण विधोरावाहनं भवेत्. आप्यायस्वेति मंत्रस्य गौतमस्य ऋषिः सोमो देवता गायत्री कंदः सोमप्रीतये हो
मे विनियोगः. पालाशीसमिधाश्चात्र सहस्रं समुदीरिता. अश्वो वेतु सहस्रस्य शतमथेत्तरं भवेत्. पायसेन ततः कुर्या
ह्यवनं च ससर्पिषा. सहस्रं वा शतं वा पिद्रव्याभावे विचक्षणैः. तिलैः सत्री हि कैः कुर्याद्ग्राहतीस्तु यथाविधि. आज्येन
मधुना सार्धं गायश्चित्तं यजेदयः. ततः स्विष्टकृतं कुर्याच्छेषहोमविधिक्रमः. **इति सूर्यपूजाविधानं.** विप्रैश्च पठितव्या समंततः
प्रतिपूजाविधेः पश्चात् कुर्याद्दानविधिर्बुधः. शंखंतु मोक्तिकैः पूर्ण आचार्याय निवेदयेत्. वस्त्रशस्त्रं स दद्याद्ब्राह्मणे स

वि. मन्त्रा. च दक्षिणां. भोज्यं दद्याद्यथाकांशं धेनुं वाय पयस्वती. कस्मैचिद्विप्रवर्था य स वत्सां च सदक्षिणां. एवं निष्पादितविधिदानस्य
 १५ शशितुष्टयो. अभिविक्तस्ततः कर्ता ब्राह्मणान्भोजयेत्कुशान्. कृतविघ्नप्रतीकारोत्तदेतं भुवि मानवः. सुधाकरप्रसादेन नात्र
 कार्या विचारणा. इति च ब्रह्मजा विधानं. अथ सौम्यपूजा विधानं. प्रथमस्तु द्वितीयश्च चतुर्थः पंचमः स्तथा. सप्तमश्चा
 षमो सौम्यपूजा दशो शुभः. द्वादशाष्टमजन्म स्तो विधो विदो पिष्ट धिवी सुतः. करोति प्राणसंदेहं देशत्यागं धनक्ष
 यं. यदा यहा भवेद्गुरुः पीडा वा भौमसंभवा. तदा पूज्या प्रकर्तव्या नंगकस्य यथा विधि. पंचांगे गुणसंपत्ते पूजा योग्ये धना
 गमे. तदैव यत्नतः कुर्यात्भौमपूजां विचक्षणः. स्नात्वा तिलैर्नक्षत्रोत्तये प्रातः काळे विचक्षणः. विहिते मंडपे वा पिशोधिते प
 धिवी तले. आचार्यतु समाह्वये वस्येदत्त्विजांगणां. ब्राह्मणं वा पिदेव शंकुशं यज्ञकर्मणि. स्वस्तिवाचनपूर्वतु विदध्या
 सौम्यपूजनं. रक्तचंदनद्वेतु रवादिरेतदकांशतः. वस्त्रोक्तो हितवर्णो चतुर्लैः परिपूरिते. रक्तचंदनकल्पेन त्रिकोणं पीठमा लिखे
 त्. प्रतिष्ठा मंत्रमुच्चार्य बिल्वसेतत्र मंगलं. रक्तचंदनजैः कृत्वा म्रवातदकांशतः. वैद्यमं पञ्चरागं चाभ्रमिपुत्रं विडर्बुधाः. दक्षि

दक्षिणाभिमुखं सौम्यपूजयेत्त्रयतः शुभैः. कपवीरेर्जया पुष्पैः सिंदूरी संभवे स्तथा. अन्येष्वलोहितैः पुष्पै रर्चयेद्भूमि नंदनं.
 आगच्छ धिवी यत्र सारद्वाजकुकोद्भव. उज्जयिन्या धिपश्रीमान् चतुर्बाहो महामते. शरत्कशा किगदा पाणे वरदा सयमंडितज
 हो सौम्यहाध्यक्षयज्ञे स्मिन् सन्निधिं कुरु. इत्या वा स्वधरास्तु मंगलं मंगकायनं. अग्निमूर्त्यो दिव इति मंत्रोक्तो हितपूजने.
 सौम्यहोममंत्र विडर्बुधा. अग्निमूर्त्यो दिव इति मंत्रोक्तो हितपूजने. द्वयोरसंभवे मंत्रो गायत्री संप्रकीर्तिता. पूजना वाहनादीना इद
 मंत्रत्रयं मतं. समिधः स्वादिरः श्रात्रचरु रुद्रप्रधानक. सहस्रं समिधां प्रोक्तं सहस्रं हवनं चरोः. पूर्ववंध्या हतिः प्रोक्ताः अयु
 तं वाततः परं. अयुतं वा घृते नैव सर्वं स्विष्टकृतं भवेत्. होमं ते ब कि दाने च कर्तव्या य धिवत्तथा. शांति पाठं ततो विद्वान्पठेद्द्विप्रसम
 न्वितः. परिहृतीततः कृत्वा दानं दद्यात्तमः परं. रक्तकवस्त्रमनद्राहं विदमं सौम्यतुष्टिभू. ताम्रं दद्याद्यथाकांशं सुवर्णतदकांशतः. अ
 भिविक्तः ततः कर्ता दानं दत्वा यथा विधि. ब्रह्मणान्भोजयेत्पश्चात् आचार्यं प्रार्थयेत्ततः. मूकमंत्रेण तत्सर्वं भौमपीठसमं चयेत्.
 आचार्या यकुकी नायशास्त्रज्ञाय कुटुंबिने. एवं कृते विधाने च भौमशांतिर्भवति. तुष्टिदः पुष्टिदो भौमः प्रसन्नो जायते न

वि. मा. का. णा. ददाति विपुक्ता न भोगान्नात्र कार्यविचारणा. इति सौमपूजाविधानं. अथ बुधशान्तिविधानं. प्रथमस्तु द्वितीयस्तु पंचमः सप्तमः
 १६ स्तथा. नवमो दशमश्चैव द्वादशो शोभने बुधः. उद्देगं मनसो व्याधिं धनहानिं तनोति च. तस्य शान्तिः प्रकर्तव्या नैरणहितमिच्छता. शुभ
 वारादिपंचांगे प्रारभे कालिकं विदन्. अन्ये च बकमादाय चंद्रादीनां हस्तद्विक्. आचार्ये वेदशास्त्रज्ञं समंजसा. चरयेद्यज्ञ
 सिद्ध्यर्थं स त्विग्निर्ब्रह्मणा सह. कांचनस्य तरोः पीठे पूज्यश्चंद्रस्तु तोयहः. वस्त्रे तु नूतने रम्ये मंडले बाणसंनिभे. उद्धुध्य स्वैति चा
 सचा सौम्य रथावाहनादिकं. होमांतं कर्म कुर्वीत गायत्र्या वासमाहितः. उत्तराभिमुखः सौम्यः पूजनीयामनीषिभिः. अहोचंद्रस्तु
 तश्रीमात्मा गधायां समुद्रव. अग्निहोत्रचतुर्बाहोरवङ्ग खेटकधारक. गदावरदसिंहस्क सप्तकीर्तस्वरप्रस. नीका पंकजपत्रस्तु
 ददं विष्ठा रितीदितं. इत्यादि सकलं कृत्वा सुवर्णमनुमत्तमं. सौम्यं तव स माहूय चूजयेत्प्रयतः शुभैः. शतपत्रैश्च कृत्वा
 सुस्निग्धे स्तुलसीदले. गंधपुष्पतथा धूपदीपनैवेद्यमेव च. तांबूलं च सकर्पूरं बुधप्रीत्यै निवेदयेत्. ततः स्कंदिलमा ध्याय
 स्वगच्छोक्तं विचक्षणः. कृत्वा वक्षि सुखं सम्यक् समिधा जुहुयात्ततः. अपामार्गस्य सुस्निग्धाः सहस्रं शतलक्षणाः. सद्यतं

१६

पायसं पश्चात् तावत्संख्यं विचक्षणः. पद्मैश्च तपत्रैश्च बिल्वपत्रैश्च शोभनैः. स्वर्जरैतारिकैश्च द्राक्षाकदकि बिल्वैः. हवनं तु
 यथा लाभौ कुर्व्यात् समन्वितः. प्रधानं पायसं चात्र ततः स्विष्टकृतं भवेत्. होमांतं प्रतिपूजां ते दानं दद्याद्विचक्षणः. सुवर्णफल
 संख्याकं फळादुत्तदा भतः. ब्राह्मणा भोजयेत्पश्चादयथा शक्तिश्चित्रदानं. एवं कृते विधाने च प्रसन्नो जायते ऋषिः. तु
 ष्टिदष्टिं कृत्वा कर्तुं नीत्रकार्यविचारणा. इति बुधशान्तिः. अथ गुरुशान्तिविधानं. जन्मस्त्रे वा तृतीयस्त्रे गुरुदोषक
 रो भवेत्. तथा षष्ठचतुर्थोपि मृतिका मव्यवस्थितः. हनिं शरीरपीडां च कुतः तेनात्र संशयः. विधानं तत्र कर्तव्यं विधिवत् पू
 जने गुरोः. कृत्वा स्वर्णमयीं मूर्तिं निष्कस्यापि विचक्षणः. पूजयेदपरे पट्टे प्रतिष्ठाप्य बृहस्पतिं. पीठे तं जुजे कार्यं पट्टि शोकारमंड
 ले. उत्तराभिमुखस्तत्र पूजनीया बृहस्पतिः. पुष्पै रंगस्त्य संभूतैः पंकजैः शतपत्रैः. अहोवाचस्य ते जीव सिंधुमंडलं संभ
 व. एह्यंगिरसं संभूतहयारूढचतुर्भुज. दंडाक्षस्तत्र वरदकमंडलु धरमभी. समहानिद्रेति संपूजये विधिवत् नो किन्ना गुरुः
 बृहस्पतेति मंत्रेण गायत्र्या वासमाहितः. सहस्रं समितं कर्ता विदध्याद्भवनं गुरोः. बिल्वानि नाकि केका षोडश्याद्री मसिद्धये

१७
 विष्णुसंज्ञा- पायश्चित्तं च तर्कार्थं पायसं स्विष्टकृद्वेद- व्याहृती मुद्रया द्वीमात्र होमस्थित्यर्थमेवेच- होमोतिप्रतिपूजास्यैस्य देवाचार्यस्य तुष्ट
 वे- गंधं मलयजं चात्र दशां गो गो धनं तमः- पुष्पमास्त्यसंस्तुते दीपमास्त्यनूपूरितं- नेवेद्यं दधिपक्तं स्तुतां ब्रूते न समन्वितो- एवं स्तुत्वा
 विधानतः प्रतिपूजाहस्यते- श्रेयसं पादनाहर्धं प्रदद्यात्पीतमेषरं- दुकूलमुख्यमेवात्र समुद्दिष्टमनीषिभिः- कापी सज मथासावे
 दुकूलस्याक्षितं नवं- आचार्यो यकु कीनाय श्रोत्रिया यकुर्द बिने- दद्यात्सदक्षिणं कर्ता प्रीतया नाकिं गौराः- सत्विग्यश्च धनं देयं ब्राह्म
 णे स्थानेन तमं- बकि दानं तु तस्य गिर्भिर्वाह स्यते- कृत्वा पूर्णां विधानतो भोगा गीति त्वत्ककाद- इति शुक्रपूजाविधानं- अथ
 शुक्रपूजाविधानं- शतं गः सप्तमः काव्यादशमो गोचरेशुभः- अन्यत्र यादृशीदष्टः प्राक्तः शास्त्रविचक्षणैः- गोचरे वर्तमान
 स्य विवाहे गमने तथा- जातकादिषु सर्वत्र दुष्टः पूज्यो ष्टगूढहः- पंचांगेशु भर्ता प्राप्ते मनसश्च समुन्नतो- आचार्यप्रणिपत्या शुभं
 वस्त्रेण वेष्टिते- राजतं भुगवं श्यंत स्थापयेत्तं त्रिविधं- पंचामृते स्तुतं स्थाप्य संस्थाप्य समनौहरे- समुच्चार्य प्रथो गंच तं दुःक
 रि विन्यसेत्- मंडले पंचकोणे च विहिते तं दुःकाले मे- नामवंशसमुच्चार्य दानवेज्यं समाह्वयेत्- अहो भोजनं कटे जातः शुक्रं श्वेता श्वेता
 हना- समागच्छ चतुर्बाहो भृगुगोत्रविष्णुपुत्र- परिद्याक्षा वलीहस्तकं मंडलं धर प्रभो- पूर्वपत्रेति शुक्रस्य शक्त्योतिप्रपूरितः- कृत्वा

१७

बाह्यं मुखं विद्वांसघृतं जुहुयाच्चरु- अष्टोत्तरसहस्रं च यत्तां गं समिधस्तथा- यथाविधि हुते हव्यं कृते स्विष्टकृते तथा- गंधपुष्पा
 दिक् सर्वविदध्यात्प्रतिपूजने- श्वेतंतुरंगमदद्याद्क्षिणार्धं च भिक्षुमान- एवं स्तुपूजिते दैत्यगुरोक्षेममवाप्नुयात्- पात्रामुखे विवा
 हे च गोवरग्रहवेशने- पूज्यो दैत्येद्रसज्यो स्मिनात्र कार्यो विचारणात्- इति शुक्रपूजाविधानं- अथ शनैश्चरपूजाविधानं- प्रथमतः
 द्वितीयस्तु चतुर्थः पंचमस्तथा- सप्तमश्चाष्टमो मंदो नवमो द्वादशो शुभः- करोति प्राणिनां देहं धनं देशं परिप्लवं- काको यशानि
 रूपेण वर्तते भुवनत्रये- पूजनीय प्रयत्नेन होमदानार्चनादिभिः- जन्मसंस्तुतं मंदेन रावणा विनिपातितः- तेनैव च द्वितीयेन कार्त
 वीर्यो निपातित- चतुर्थेनासुराध्यक्षः पंचमेन नलानपः- स्वराज्याप्रापितोऽंशश्च समस्तगे नवे- अष्टमेन महादेवो गजरूपी
 कृतः पुरा- नवमेन कुरुश्रेष्ठो धृताधीनस्तु कारितः- द्वादशेनार्कपुत्रेण जमदग्निर्निपातितः- नवकप्रौढिरूपकं न जातत्वं न द्विवं
 सभक्तिपूजनं चात्र शनैश्चरस्तुष्टिदं- स्वर्गहोक्तेन विधिना पूजनीयः शनैश्चरः- सर्वकामफलप्राप्तये नात्र कार्यविचारणा- क
 ष्णजितभयेपीठे स्वादिरे वासवे तथा- तंडलेः कारयेत्पीठं कर्णिकाभिरलंकृतं- पश्चिमे पद्मपत्रे च मंडलं धनुरालुतिः- कृत्वा तुला
 पथे तत्र सूर्यपुत्रं यथाविधि- अहो सौ राष्ट्रं संजातकाया पुत्रं च चतुर्भुजं- कृच्छवर्णीकं गोत्रे यवाणहस्तं धनुर्धरा-

त्रिशक्तिं असमागच्छवरदोष्टप्रवाहने. शमप्रितितिसंप्रज्यः सरोजे पश्चिमे दके. इत्यावाह्यनराकृतिः कृष्णागिरिकर्णिकापुष्पैः सहस्रं
प्रतिष्ठापयेत्. प्रजापतेति मंत्रेण कुर्याद्दोमादिकं बुधः. सहस्रं संमितं कुर्यात्पुनश्च रुणा बुधः. होमोते विधिवद् द्यावृत्त्या धेनुं पय
स्विनी. मूर्तिस्तु सूर्यपुत्रस्य दद्याद्दोहमयीशुभे. सदक्षिणां सवस्त्रां च कृष्णाया कुटुबिने. आचार्यं पशुमाचारो ब्रह्मणे महिषी तथा.
अन्येभ्यो ब्राह्मणेभ्यश्च दद्यादुष्टे तथा वसु. ब्राह्मणाभोजयेत्पश्चात्तनाम गोत्रसमुद्भवान्. यामूर्तिः पूजिता होमे त्वर्जस्य सेशु
सा. दत्ता विप्राय तां पश्चादयोचते प्रतिनिष्कयात्. तैरुभांडे विनिक्षिप्य शिष्या रुढांतु कारयेत्. ब्राह्मणाभोजयेत्कृत्या तिका
न्माषास्तु निवर्तयेत्. अभावे विप्रसुक्तेष्व विधिरेषः सनातनः. एवं कृत्वा विधानं च सर्वदा सुरवमाप्नुयात्. इति शांतिपटले
शनैश्चरपूजाविधानं. अथ शकटसेदविधानं. शौनक उवाच. रघुवंशे सुविख्यातो राजा दशरथः पुरा. चक्रवर्तिसवि
जयी सप्तक्षयाधियो नृपः. कृत्तिकां तशनिं शत्वा देवसै हृत्पितो हसः. रोहिणीं सेदयित्वा तु शनिर्यस्य तिस्रो प्रतः. शकटो सेदत्युक्तः सु
रसुरसंयंकरः. द्वादशाष्टं च दुर्भिक्षं स विध्य तिसुदारुणं. एतदृत्वा ततो वाक्यं मंत्रिभिः सह पार्थिवः. मंत्रयामास किमिदं सयंकर
मुपस्थितं. देशाश्च नगराग्रामाभयप्रीता समंततः. आकुलं च जगदृष्य द्यौरं जनयदादिकं. ध्रुवं हि सर्वलोकानां क्षयायेत तत्समागतं.

प्रकृप्रयतो राजा वसिष्ठ प्रमुनुद्धिजान्. दशरथसमाधानं किमत्रास्ति ब्रूहि तद्धिज. सत्तमका कचयस्य विज्ञाने यतः स्याद्भवतो मतिः.
सिष्ठ. प्राजापालनं ह्यज्ञातस्मिन् भीते कुतः प्रजाः. लोकानां पालने भवेव निर्मितः परमेश्विता. सर्गस्तु ब्राह्मणा कार्यो यस्तसु कृतिस्तु कुता.
प्रजापालनं राजा कर्तव्यं धर्ममीश्वरा. एष एव परो धर्मो राज्ञः प्रोक्तो मनीषिभिः. न लोकास्तु भवे राजन्तरक्षन्तपतिः प्रजाः. न च स्फु
रत्युपायो न्यतश्चक्रस्यावरोधकृत्. रोहिणीं रक्षस्वेदा त्वमत्यद्भुतसुशान्तये. शौनक. ०१ तदा विविच्य मनसा साहसं परमं नृपाः. समाधा
य धनुर्दिव्यदिव्यायुधसमन्वितः. रथमारुह्य वेशेन ततो नक्षत्रमंडलं. योजनानां गतो लक्षं सूर्यादुपरि संस्थितः. रोहिणीं पश्यतः कृत्वा राजा
दशरथो बली. रथो नुकां च नेदिव्यमणित्रा तसमन्वितः. हंसैव र्णै हयैस्ते. महाकेतुविभूषिते. दीप्यमानो महारत्नैर्निषिक्तैः मुकुटैः परि. बि
भ्राजस तदा करोतीय इव भास्करः. आकर्ण्य पूरिते चापे संहारास्त्रमयोजयत्. कृत्तिकां नेशनिः स्थित्वा प्राविशत्किरोहिणी. सददर्शनं पालं तं भ
गुदीकुक्षे लाननं. संहारश्च शनिदृष्ट्यसुरात्पुनश्च यंकरे. हसित्वा तद्गयात्सौरिदं वचनमब्रवीत्. शनिरुवाच. पौरुषं तव राजेंद्र परं रिपुभयं क
रं. देवासुरमनुष्याश्च सिद्धिविद्याधरो रगाः. मया विलोकिता राजदेवदानवपुंगवाः. राजानो बहवः शूराः कलानां हतिते न घ. तुष्टो हत

वि. मा.
१९

वराजेंद्र तपसापोरुषेण च. ह्मात्रेण ते च सा वारत्वं दत्वा न्यो न्यो स्ति भूतले. वरं ब्रूहि प्रदास्यामि मनो भिलषितं नृप. माकुरु ध्यात्र संदेहसर्क.
कामप्रदो मयि. **दशरथ उवाच.** रोहिणी मे दत्त्वा त्र न गंतव्यं त्वया शनैः. सरितः सागरा व्याव व्याव खंडा वै भूमयः. याचितं हि मया सौरे ना
त्यजिष्ठा मिति वर. यतो ह्यस्य गवानिंद्र विरुद्रा कंसजिनः. एवमस्त्विति स प्राह आकाशं त्विं समुद्रवः. संप्राप्य वरं नाहृतं तस्यो भवदातस
द्वादशाष्टं दुर्भिक्षं भविष्यति न जातु चित्. कीर्तिरेषामदायास्तु त्रैलोक्ये च चरीचने. एवं वरं तु संप्राप्य दृष्टं चित्तं स पार्थिवः. रथो ध्ये
ह्यतु स्थाप्य सत्त्वा चैव ह्युतां जलिः. ध्यात्वार स्वतीं देवीं गणनाथ विनायकं. राजा दशरथस्तोत्रं सौरे रिदमथा करोत्. **दशरथ उ**
वाच. नमः ह्युताय नीलाय शशिकंठि निभाय च. नमो नीलाय पूषाय नीलोत्पलानिभाय च. नमो निर्मोसदेहाय क्षीरममृज्जटा
य च. नमो विशालनेत्राय पशुकोदरभाय च. नमः पुरुषगात्राय स्फुरन्नेत्रे नमः. नमो घोराय रुद्राय भीषणाय करालिने.
नमो सर्वभक्षाय च लोमुख नमोस्तुते. सूर्यपुत्र नमोस्तुता स्फुरन्नेत्रे पदा पिने. अधो दक्षे नमस्तुभ्यं सवर्त ह्यनमो नमः. नमो मे
दगते तुभ्यं निस्त्रिंशस्त्रिंश नमो नमः. तपसा दग्धदेहाय नित्यं योगरताय च. शान्तदृष्टे नमस्तु कश्यपाय नमो नमः. तुष्टोददासिरा

ज्यं चरुषो हरसि चक्षणात्. देवा सुरमनुष्यश्च सिद्धविद्याधरो रगाः. त्वया विलोकिता श्वेतदेव्य माशु व्रजेति हि. ब्रह्मशक्रो मनुव
रुषयः सप्तसागराः. राज्यप्राप्ताः पतंती हतवदस्या विलोकिते. देशाश्च नागरग्रामादी पाश्च सरितस्तथा. त्वया विलोकिताः सर्वे
नश्येते ते समूकतः. प्रसादं कुरु मे सर्वं वरं देव सवसा स्करे. एवं स्तुतस्ततः सौरीर्यहराजो महाबलः. अब्रवीच्च ततो वाक्यं दृष्टरोमा
वभास्करिः. तुष्टो हेतवराजेंद्रं स्तोत्रेणानेन सुव्रत. वरं प्रसन्नो दास्यामि मनसा पदभीक्षितं. उद्यमप्रतिभोः सौरे पीडाकराः स्मृ
ताः. पदे पस्तुवरो ह्येष युक्त्या चैव ददामिते. त्वयो प्रोक्तं मम स्तोत्रं च. पठिष्यति मानवः. एककाकं द्विकाकं वा पिंडां मुंचामि तस्य वै
मृत्युस्थानं गतो वापि जन्मस्थानं गतोऽपि ह. यः पुनः प्रथया युक्तः शुचिः स्नातः समाहितः. शमीपत्रैः समभ्यर्च्य मूर्तिमालोत्त
जामन. मुद्रिनेतु विशेषणस्तोत्रेणानेन पूजयेत्. पूजयित्वा जपे स्तोत्रं भक्त्या चैव ह्युतां जलिः. तस्य पीडां न चैवाह करिष्या
मि कदाचन. गोचरे नमरा शोवा दशास्वंतर्दशास्तु च. रक्षामि सततं तं च पीडाभ्यां न्यग्रहस्य च. वरं प्राप्य ततो राजा शनिप्रो
क्तं मनीषिभिः. उवाच प्रणिपत्या शिस्तपुत्रं ग्रहेश्वरं. **दशरथ उवाच.** विधानं किं ग्रहाधीश प्रसन्नाकरणतव. रोहिणी श

वि.मा.
२०

कदेशनेश्वरनेश्वरवदस्वदत्त. शानिरुवाच. पूजने मम यद्व्यंजयं वाहवनेन प. गद्योक्तेन विधानेन कर्तव्यं मम तुष्टये. प्रति
मालोहजीराजन कृत्वा मम चतुर्भुजां. वरदानधनुः शकबाणा कितकारातुतं. तैलेवातिलराशौ वा प्रतिष्ठाप्य यथाविधि.
पूजयेच्चैव मे मंत्रैः कुंकुमादिविलेपनैः. तैलाहूतैः कृष्णगंधैः तुलसीभिः शमीदलेः. दद्यान्मेषीतये राजन् कृष्णागां च
पयस्विनीं. तिलास्तैलं च मालोहं कृष्णोचवास्सी. एतद्विशेषपूजायां महारेकुरुतेन प. मम प्रीतिकरं स्तोत्रं पठेद्भक्त्या
हृतांजलिः. मन्त्रामान्युपदिष्टानि जपेच्च नियतः ३३ विः. तत्कुले मम पीडानोभविष्यति कदाचन. नंदतेश्वरसंतानं रोगदोषवि
विर्जितं. त्रौडस्तुः पिप्पलाबन्धुः कृष्णशेंद्रो तकेत्यमः. शौरिः शनेश्वरो मंदः पिप्पलादेन संस्क्रितः. एतानि शनिनामानि
प्रातरुक्ता ययः पठेत्. शनेश्वरहृतः पीडान कदाचिद्भविष्यति. **मतांतरं**. अयुतं ब्राह्मणात्मा धूम्रपथेष्ठसोजयेत्सु
धीः. तांबूलैर्विविधैर्वस्त्रैर्दक्षिणाभिश्च तोषयेत्. यथाच सप्तमते. यदा कदाचित्समये जगतां विपुला ये च. शकटो भिद्यते मं
देन यमरूपिण. अनुडुर्द्धितं हृष्टं शकटचार्ययेकुर्ष. वक्त्रे लोहे मये हृष्टं सर्वोपस्कारसंयुते. श्रोत्रियाय सुशीलाय ब्रा

ह्मणा यसमर्पयेत्. नाम मंत्रेण मंदस्य दक्षिणा सहितं न प. **इति शनेश्वरपूजाविधिः**. पुनस्तोत्र. कोणांतको रौद्रय मे पिबन्तुः हृ
ष्णः शनिः पिंगकस्वमंदः. नित्यं स्मृतो यो महते च पीडा तस्मै नमः श्रीरविनंदनाय. सुराः सुराः किंपुरुषानरेन्द्रा गंधर्वविद्याधरपंग
श्र. पीडंति सर्वे विषमस्त्रितेन तस्मै न. ३. तिकेय मेर्मा विधाधानदाने लोहेन तीकां वरदानतोपि. प्रीणाति मंत्रैर्भिजवासरं पुत.
४. अन्यप्रदेशात्त्वगृहप्रविष्टो मदीयवारे सनरः सुरवीज्पाद. गृहाकृतो यो न पुनः प्रयाति तस्मै न. ५. स्तष्टास्त्वयं भूभुवनत्रयस्य त्रा
णे हरिः सहणे महेशः. एकस्त्रिधा आयजुसाममूर्तिस्तस्मै न. ६. प्रयागकूले यमुने तटे च सरस्वती पुण्यगुहा तटे च गंगा गुहायां. योगिभि
र्ध्वजयत मोतिस्तस्मै न. ७. शन्यष्टकं यः पठते प्रसाते नित्यं स पुत्रैः पशुबांधवैश्च. करोति राजं भुवि भोगसौगं सौख्यं प्राप्नो
ति निर्वीण पदं तथा ते. एवं हृते विधाने स्मिन् शकटो देहका निथे. नश्यति जगतः पीडानात्र कार्यविचारणा. **इति श्रीस्कंदपु**
राणे केशोहिणीशकटसिदानुरागिणा पिविशिष्टस्तुतिपुरःसरं द्वितीयं शनेश्वरपूजाविधानं. अथ राहुपूजाविधानं. प्रथमस्तु
द्वितीयस्तु प्रथमचतुर्थः पंचमस्तु वा. सप्तमश्चाष्टमो कस्तु दशमो द्वादशस्ततः. करोति मरणं पुंसं देशायां गंधनक्षयं. विकृपाद्
शोणितस्यापि युध्ये चोचपरांजयं. विविधादेव च न दद्यान्निर्दोहं दंसुहृदामपि. निर्विघ्नाथं तु संपूज्यो गृह्योक्तविधिना जतः. पूजिते म

वि. प्र.
२१

सिप्रीतसर्वान्कामानवाप्नुयात्. **अथ पूजाविधानं.** काकां जनस्य पट्टे च तथा लोहमथे पिवा. चतुरस्रे चतुः पादे भूतले च
स्त्रसंयुते. अक्षतैः प्ररिते सम्यक् तत्र संस्थापयेद्बुधः. आहूय विधि मार्गेण नाम्ना मंत्रेण तं ग्रहं. **तत्र वाहनमंत्रः.** शद्रवर्णस
मुद्रुतल्लवर्णसमुद्रुव. धनुषाशधरः श्रीमानक्षमालांकु मंडलं. चतुर्दश्या समुद्रुजं कृष्णपक्ष विशेषतः. यमरूपं महाघो
रदेवदेव्य निबर्हणं. पैठीनसि कुके जातदेशावर्बर संज्ञिके. भरणी तारकायां च सैहिके पनमास्तुते. आगळवरदश्रिष्टपीठे
स्मिन्नसन्निधं कुरु. आवाह्य विधिवद्वाङ्मं पूजयेत्त्रयतः श्रुतिः. ततस्तु हवनं कुर्यादूर्वाभिरयुतेन. प्रधानयाय संतत्रसा
ज्यं चैव विशेषतः. सहस्रसंमितो होमः पायसै न प्रकल्पयेत्. ततः स्विष्टकृते जाते होमास्ये विधिवत्तमः. अतिपूजांततः कु
र्याद्राहू प्रीत्ये विशेषवत्. आयसंदक्षिणां दद्यादाचार्याय कुण्डं बिने. वस्त्रयुग्मं च सूक्ष्मं च कुण्डं कुटिका निच. ब्राह्म
णान् भोजयेत्पश्चात् पश्चाद्भुक्ते भुजयेत्. एवं यः कुरुते पूजां राहोर्गोचरगस्य च. दुष्टस्थानं स्थितस्याशुग्रहपीडा वि
नश्यति. सर्वान्कामानवाप्नोति नात्र कार्यं विचारणा. **इति शांतिपटलात्तराहुपूजाविधानं.** **अथ केतुपूजाविधानं.**

२१

यथा राहोस्तथा केतुज्योतिः शास्त्रे निगद्यते. तस्य शांति करं सम्यक् विधानं मुनिभिः स्मृतं. कृत्वा कांस्थमयं केतुचतुर्बा
हुं महातनुं. धम्रर्णं दीर्घहनुं पिंग्रमश्रु विलोचनं. एके वंदंति केतुं निरुप्य बाह्यमंजसा. एक एव तु चान्ये तु सहस्रं स्वपरं
विदुः. महाभयानकारो द्रामहालयकरा नृणां. कतवस्त्रिषु लोकेषु तस्मात्पूज्याः सदानृणां. नामगोत्रे समुच्चार्य मंत्रैरावा
हयेद्बुधः. निवेश्य चित्रिते पट्टे तंडुलेः परिपूजिते. वस्त्रयुग्मं समायुक्ते चंदने न सुचर्चिते. पंचामृतैश्च संस्नाय्य समा
ज्य निवेशयेत्. **तत्र वाहनमंत्रः.** अहो केतो महाबाहो विशारूप संभव. अमा वास्यो तिथौ जातशद्रवर्ण समुद्रुव. आ
दित्य चंद्रभयदकाकरूप नमास्तुते. आगळवरदानंदना नोद्भवसुव्रत. यसे स्मिन्न कुरु सान्निध्यं कामान्मै प्रयप्रभो. इत्या
वाहनमंत्रः. केतुं कृण्वेति मंत्रेण पूजा होमः. चित्रान्न हवनं चात्र कुशांश्च समिधास्तथा. अयुते हवनं संख्या प्रबं
घतमंत्रवै. कृते स्विष्टकृते कार्यं प्रतिपूजानीषिभिः. आगस्तु दक्षिणा चात्र केतुनां प्रीतये मता. संपाद्य विधिवद्भु
क्त्या ह्याचार्याय मनोषिभिः. मूर्तिं छागं च वस्त्रेण नमस्कुर्यात्प्रयत्नतः. ब्राह्मणान् भोजयेत्पश्चात् दद्यातेष्य

वि. मा.
२२

दक्षिणाः. एवमर्कादिस्वचरपूजनं परिकीर्तितं. यस्य यस्य च रेवटस्थो मवद्वेष्टय कष्टय कष्ट. नामानि कथितान्येव ज्ञकर्म
शारदेः. आदित्यक पितृनाम पिंगकः. सौम उच्यते. धूमकेतुस्तथा सौमेजठराग्निबुधस्य च. गुरोर्चैव शिशुखिनामभ्युक्ते
भवति शाटकः. शनैश्चरे महातेजाराहोकेतुना पूजनं मतं. सर्वकामप्रदं नृणां स्त्रीणां चैव विधातः. इति पटलोक्तं कनु
पूजाविधानं. अथ तुकापुरुषविधाने मत्स्यपुराणे. स्तुत उवाच. अथातः संप्रवक्ष्यामि महादानानुकीर्तनं. दानधर्मेषु
यन्नोक्तं विष्णुना प्रसविष्णुना. सर्वदोषक्षयकरं नृणां दुस्वप्ननाशनं. यत्तुषोडशधा प्रोक्तं वासुदेवेन पशुतके. पुण्यं पवि
त्रमायुष्यं सर्वपापहरं शनं. पूजितं देवताभिश्च ब्रह्मणा पितृहरादिभिः. आद्यंतु सर्वदा रिता नांतुकापुरुष संजितं. हिर
ण्यगर्भदानं च ब्रह्मांडं तदनंतरं. कल्याणं पददातं च गोसहस्रं च पंचमे. हिरण्यकामधेनुश्च हिरण्याश्च स्तथैव च. हिरण्या
श्च रथस्तद्वद्दे महस्तरथस्तथा. पंचको गलकंतद्द रादानंतथैव च. द्वादशं विश्वचक्रं चक्रं चतुर्भुजं. कल्पनात्मकं. सप्तसा
गरदानं च रत्नधेनुस्तथैव च. महास्तुतद्यत्तद्वत्सोऽशं परिकीर्तितं. सर्वोप्येतानि कृतकृतवा न्युराशिवरस्तदनः. म

२२

नुरुवाच. महादानानि यान्येव पवित्राणि सुमानि च. हरस्याप्रदेयानि तानि मे कथयान्युत. मच्छु उवाच. नोक्तानि यानि शु
ह्यानि महादानि षोडश. तानि ते संप्रवक्ष्यामि यथा वदनु पूर्वशः. तुकापुरुषयोगो यं येषामाधो विधीयते. अ
द्य प्रष्टुं तिष्ठतः. अयने विडुवे पुण्यव्यतीपातिदिनक्षये. युगादिषु परागे च तथा मन्वतरादिषु. संक्रांतौ वैध तिदिने च तु
दर्शयष्टमीषु च. सितपंचदशी चैव द्वादशोत्थष्टकासु च. यज्ञोत्सवं विवाहेषुः स्वप्नेऽतदर्शने. द्रव्यब्राह्मणकासे च अद्वा
वापत्रजायते. तीर्थे वा यतने गोष्टकूपारामे सरित्सु च. गृहे वा पिवने वा पितृगुरुचिरे पिवा. पुण्यातिथि स मासाद्य कृत्वा
ब्राह्मणवाचनं. वक्ष्यमाणं मंडपादिकारयेदित्यन्वयः. त्रिभिर्मित्युपलक्षणं. पूर्वाह्णपुण्यमुद्रुतादाविति वैदित्यं.
ब्राह्मणवाचनं ब्राह्मणैः पुण्यादिशब्दवाचनं. तद्विधानं परिभाषायां प्रागेवाभिहितं. इहो यमयोगमः. नृत्तकाका
न्यतमप्रतिपादनात्. पूर्वद्युः सुस्नातः श्चोभूते अहममुकदानं प्रतिपादयति मिति यजमानः संकल्पं प्रसूहसमूहविघात
यशिवविष्णुविनायकाय कान्तरसंपूज्य ब्राह्मणा नुज्ञातः कर्मसमारभेत. अथ हृदि आधत्तुत्वा नंतरं स त्विह वर

वि. ४. का

३३

णविधायतामश्रमधुपाकदानेन संपूज्य मंडपलक्षणातिपरिभाषायां द्रष्टव्यानि विशेषस्तु वक्ष्यते. षोडशरत्नमात्रं च द
र्शद्वादशाकारान्. मंडपंकारयेद्दिहान् चतुर्भद्रासनं बुधः. यजमानस्यैकविंशत्यंगुलकरः. एतच्च मानत्रयमुत्तमम
ध्यमाधमभेदेन वित्तस्य चतुर्भद्रासनं बुधः. यजमानस्यैकविंशत्यंगुलकरः. एतच्च मानत्रयमुत्तममध्यमाधमभेदे
न विज्ञेयं. चतुर्भद्रासनमिति चत्वारि सद्रयुक्तान्यासनानि पसतथा यदा ह दामससामधिहृत्या विश्वकर्मा हरेश्चतुर्भिर्निर्वृते
र्वा विष्णुविताः सुंदरमूर्तिनूपारत्नोद्भासा कथिता सभेयं सद्रं देव करणीयमरथाः **इति मन्त्रपुराणे.** समहस्ता भवेद्देदी
मध्ये पंचकरा तथा वा. तन्मध्ये तोरणं कुर्यात् क्षीरदारुमयं शुभं. उत्तममंडपः सप्तकरावधिः वदिरंतरयास्तु ध्वं च करं विव्यवस्ति
व्यवस्थितो विकलाः. सा चेष्टकामदी चतुर्थं शो कृता कार्या तन्मध्ये तु कालं वनार्थं तोरणा कृतित्वा तोरणं सारदारुणिशाकं
गुदी निवक्ष्यमाणानि कुर्यात्. कुडानि चत्वारि चतुर्दिक्षु विचक्षणः. समेखला योनियुता तद्वत्संपूर्णकुंभानि सहासनानि सु
ताम्रपात्रद्वयसंयुतानि सयत्त पात्राणि सविष्टराणि. हस्तमाणा नितिकाज्यधूपपुष्पोपहारिणिसुशोभनानि. चतुर्दिक्षु

वेद्या इति शेषः स यादहस्तमनितवेद्यो रंतरं वेदितव्य. पूर्णकुंभाजकपूर्णकलशः ताम्रद्वयहवनीयद्रव्यधारस्तं. यत्तपात्राणि
सुकुस्वादीनि विष्टरे किनायं पंचविंशविदर्भपात्रनिर्मितः धूपो रगुलं प्रभृतिः उपहारः फकान्नतांदी पूर्वोत्तराहस्तानि
ताचवेदीयहादिदेवेश्वरपूजनाय **अथार्चनं** ब्रह्मशिवायुतानातत्रैव कार्यं फकमात्यवस्त्रैः. पूर्वोत्तरेशानभागे आयमनो वित्ता
रोहस्तसंमिता वितस्तिमात्रोक्ताया वेदिकार्या. तत्र मध्ये सूर्यनाभये सोमं दक्षिणे भौमं ईशं बुध उत्तरे गुरुं पूर्वभागे वंष
श्विमे शनैश्चरैर्नक्षत्राङ्गवायव्ये केतुं प्रतिष्ठापयेत्. ईश्वरगोरी स्कंदनारायणं ब्रह्मणस्य इन्द्रयमकाकचित्रगुसा इत्य
धिदेवताः अग्निजलसूत्रिविष्णुशक्रशी प्रजापति सर्पब्रह्मण इति प्राप्तिधिदेवताः एते च स्वगृहसन्निष्ठाः तथा विनायकोऽ
र्गवायुराकाशमश्विनो वैतेशा वैश्वरसूर्ययो रुतरभागे राहुकेत्वोदधिणे दुर्गा प्रभृतीनां स्थापनं तथा. लोकपालानामधि
स्थापनं तैस्त्वालोकपालानामधिस्थापनं. तेषां गुतरदेवतात्वेनाभिधानात् तदुक्तं स्मृत्यंतरे. इन्द्रपूर्वतु संस्थाप्य प्रते दक्षि
णतथा. वरुणं पश्चिमे भागे कुबेरं च नथोत्तरे. अश्यादिलोकपालश्च कोणभागेषु विन्यसेत्. इन्द्रपीतोयमः श्यामो वरुणः

वि. मा.
२४

स्फटिकप्रसः तथैवने र्तिश्यामोवायुर्धूमः प्रशस्यते इशानस्तु भवेद्रक्त एवं ध्यायेत् क्रमादिमान् इन्द्रस्य दक्षिणे पा
श्वेवसूनावाहयेद्बुधः ध्रुवो धरस्तथा सोम आ यश्चैवा निको नकः प्रत्युषश्च प्रसा सन्ध्रवसवोष्टौ प्रकीर्तिताः देवेशो शा
नपो मध्ये आदित्यानां तथार्चने धातार्यमाच मित्रश्च वरुणेशु सगस्तथा इन्द्रो विवस्वात् पूषा च पृथिव्यो दशमः स्मृतः
ततस्त्वष्टा ततो विष्णु रजघन्या जघन्मजः इत्येते द्वादशादित्यानामभिः परिकीर्तिताः अग्नेः पश्चिमसा गे तु रुद्राणाम
पतं विदुः वीरभद्रश्च शंसुश्च गौरीशश्च महापशाः अजैकपादहर्बुधयः पिनाकीचापराजितः सुवनाधीश्वरश्चै
व कपाकीचविशायते स्थाणु र्भगश्च भगवान् रुद्र एकादशा स्मृताः प्रेशरक्षसोश्चैव कपाकीचविशायते स्थाणु
र्भगश्च भगवान् रुद्र एकादशा स्मृताः प्रेशरक्षसो मध्ये धातुस्थानं प्रकल्पयेत् मातृनामानि परिभाषायां द
र्शितानि तै र्तिरुत्तरे भागे मन्त्रथापतनं विदुः कुबेर मरुतो मध्ये मरुतां स्थानमुच्यते मरुना मरुतो मध्ये म
रुतां स्थानमुच्यते मरुना मवदेवा गणा वे सप्त सप्तकाः आवाह प्रावहश्चैव दुद्वाहः संवहस्तथा विवाहश्चैव

२४

तथापरिनिर्कोवेहोः इति एते सूर्या गृह्ययज्ञोक्त विधिना पूजनीयाः भनृक्तं मंत्रकायां प्रणवादिचतुर्थ्येतेन मोतिनीमभिः स्थाप
नादिविधेयं अथ ब्रह्मशिवायुतार्चनं कर्तव्यं तल्लक्षणे मंत्रैरेवा ततः सर्वदेवैरुक्ते तुलापूजनं कर्तव्यं तत्र मंत्रं त्वं तले सत्यर
पासिपुरोदैवैर्विनिर्मिता पूजिता सिमवादेविपापं हरममाद्ये अनेनैव मंत्रेण षोडशोपचारैस्तुलोपचर्यात् तत्र स्वत्तिके तदु
क्तमपि हे मम ये तुलापुरुष ध्यानयुक्तः याः पूर्वतो हस्तचतुष्टये पूजयित्वा पौराणे मंत्रैः तुलापुरुषदेवेशावणिग्वंशसमुद्भ
वं त्वत्तुलारोहणास्मिद्यपापं नश्यतु नमनः इत्यनन मंत्रेण तुलापुरुषं संपूज्य यदुपनीते स्वर्णादितुलादाने तस्य प्रार्थनां कृ
त्वा तत्सर्वं तुलायाः पात्रे विन्यस्य वस्त्राङ्ककारनिजशास्त्रधारी साजनि समादोहेत् दूर्याणां च निनादेन वेदघोष समावृतः तत्र
स्वर्णकुतकापुरुषस्वर्णदानं मंत्रैः गृहस्पतिः गृहादिके पुण्यफलं भवेन्नैमोल्यानुसारतः तस्मात्स्वर्णप्रदानां हिरण्यमधिकं
स्मृतं यथासंनभिकादीनां हेम्ना संपद्यते क्रिया न तथा गृहदाने च हिरण्यमधिकं ततः इन्द्रपुराणे कृष्णकैः पंचभिर्माषा
माषैः षोडशभिः स्मृतं सुवर्णमेकं तद्दानादाता स्वर्गमवाप्नुयात् तस्मात्सर्वात्मना पात्रत्वं न कदक्षिणा इति तुलापुरुषवि
धानं अथ दिव्यमातृकाविधानं दिव्यराजा स्वयं पश्यद्दिदृक्षि ब्रीह्यणे सह धर्मशास्त्रानुरोधेन क्रोधोक्तो स विवर्जितः

वि. मा.

२५

अपश्य कार्यवशात् व्यवहारान् पणतु. सत्यैः सह नि योक्तव्या ब्राह्मणः सर्वधर्मवित्. इतीदमतमादाय प्राडिबवाक् अपश्यतितथा
समर्थः **वत्र विधानकर्म** : केवल्यं चेद्देवदुर्तुदिव्यसमये सतुति. ज्वराद्ये व्याधिभिर्घोरेः काके स। कुचिते सति. सर्वेषामत
मादाय कर्तव्यः प्रतिहस्तकः. हस्ते मुद्रा प्रकर्तव्या सायं काके षट्गृहिते. एकभक्त विधानेन स्नातव्यं तेनने निशि. प्रतिवादाज्ञनः
कश्चिस्वकायोवाजिनस्तथा. तगंतव्यो स्थितो यत्र रक्षिरक्षितो राजसेवकेः. भूमौ शय्याविधातव्यं सपत्रे तृणेषु च. न पुण्यथा
रथे व्युर्ध्नि तावुलं नैव सक्षयेत्. राजं विप्रसमानो तं लुपितः संनृजकं पिबेत्. इत्यनेन प्रकारेण रात्री गीत्वा समाहितः. प्रातः का
के समुत्थाय दंतधावन पूर्वकं. प्रातः स्नानादिकं सर्वं विदध्या द्विधि पूर्वकं. ततो ह्युपवसेद्दीमान् स्मरन्सीतां शचि व्रतां. द्रौपदीं
च नलं धर्मरामं सत्यपराक्रम. कुरुदेवीं निजांतदुत्कामधेनुं सरस्वतीं. मध्याह्नसमये भूयः कुर्यात्स्नानादिकं मेच. सायं धितु
सायाह्ना शपीततदनंतरं. प्रातः काके समुत्थाय दंतधावन पूर्वकं. प्रातः स्नानादिकं सर्वं विदध्या द्विधि पूर्वकं. प्रातः काके समुत्था
य कुर्यात्प्रातर्विधी हि सः. ततो विद्वान्प्रादुपाकः. कृतस्नानविधिः शुचिः. शिवहारे महापुण्यं ह्यथावाच्यं चतुष्टये. संमाजितेषु
चौदेशे कुर्वाद्गोमचतुष्टयं. तुलादिसर्वदिव्यानां विधिरेषः समातनः. नृणां समाजमाहूय नीलावस्त्रं विवर्जितं. एवं कृतं समाजे तु य

यथोक्तेन महर्षिभिः. **याज्ञवल्क्यः** : श्रुताध्ययनसंपन्ना धर्मज्ञा सत्यवादिनः. राजा सत्यवर्ति. सा सदः कार्यारिपो मित्रे च ये समाः
न सा सभायं त्रिन सति वृद्धा वृद्धा न ते येन वदंति धर्मं. धर्मः सतो पत्रन सत्यमस्ति सत्यं न सद्यः कलकाक विध्यो. नियुक्ताश्च न युक्तो
पिशास्त्रं वक्तुं समर्हति. देवी वाचं संवदंति यः शास्त्रमुपजीवति. यामेष्टुपुरोयातिपुरेदष्टस्तु राजति. राजादष्टः कुडुष्टो वा नास्ति
पो न सवो विधिः. तस्मात्सर्वं शास्त्रं विदो विदो सः. रातः सकारो भाव्याः. वदोतेः सह विचार्य धर्मतत्परो धर्मनिर्णयं करोति. त
दाहपतेर्वचने नास्ति. एवं राजपुरःसरे समाजे मीकिते आदित्यस्य होरायां वारात्पष्टस्य षष्टस्य सने न न्यायेन शक्रस्य वा दिव्यं का
रयेत्. ततश्चादौ प्रादुयाको धर्मं वाहन पूर्वकं दिव्यदेवता पूजनं कुर्यात्. **वत्र पूजनक्रमः** : देवस्थां गणेषु सेशान पो मध्ये चतुस्त्रह
स्तमात्रं सर्वदेवतो भद्रं श्वेततंडुलैर्मंडलं कृत्वा धर्मा वाहनं कुर्यात्. वक्ष्यमाणं मंत्रैः. ते च मंत्राः. एह्ये हि धर्मं भगवन् स्मिन् दिव्ये स
माविश. स हि तालोक पादौ श्रवस्वादित्यमरुद्गणः. पटादिभ्यो ग्यदिव्या नितत्र धर्मं समाह्वयेत्. एह्ये हि धर्मं भगवन् नितिसर्वदिव्येषु
धर्ममाहूय यजेत्. इंदुतु पूर्वसंस्कारप्रेतशं दक्षिणे तथा. वरुणं पश्चिमे भागे कुबेरं चोत्तरे तथा. अज्ञादि लोकपाकांश्च कोणभागेषु
विन्यसेत्. तालुं गेवै दिक् मंत्रैः पाराणैर्वाभिधात्मकैः. संस्कारपूजनीया वा दिव्ये देवा मनीषिणा. **वत्र ध्यानं** : इन्द्रः पीतो यमः

वि. म.
२५

स्वामिब्रह्माः स्फादिकप्रसः कुबेरस्तुभुवलीसीवद्विअवजकप्रसः **तद्विषयनिर्देशः** म्यामोवायुधुमः प्रशस्यते इशानस्तु
भविदुष्टो एवं ध्यायिष्यमादिमात्र इदं स्मरदक्षिणपार्श्ववस्त्रनावाहयेदुधाः धरो धवस्तथास्मरः आपश्चोमितो नकः प्रसूयन्
प्रमासश्च वसवो धो प्रकीर्तितः देवरीशानयोर्मध्ये आदिप्यानीतया परे धातोर्वं मासु मित्रश्च वरुणो ममस्तथा इदो विवेत्ता
वपुषा च पर्वतो दशमस्तथा नतस्तथा नवा विकुं रादिहृत्पादशस्मरताः अग्नेः पश्चिमस्मा गेतरुद्राणामथर्त विदुः वारसद्रश्च शम्भु
अगिराशश्च महावशाः अजेकपाद दिव्यभ्यः पिनाकीचापराजिताः सुवगा धिश्चरश्चैव कपातोच्च विरोपतिः स्थाणुसंग
श्वसगवान्नुद्रा एकादशस्मरताः प्रते शरश्च योर्मध्ये मातृ स्थाने प्रकल्पयेत् ब्राह्मी माहेश्वरी चैव कपातोच्च विरोपतिः स्था
णुसंगश्च भगवान्नुद्रा एकादशस्मरताः प्रते शरश्च योर्मध्ये को मा शो वेष्मणीतथा वारा चैव माहेश्वरी चैव मुद्रा गणसंयुता न सं
तेस्तरेभ्यां ने गयेषा यत्नं विदुः वरुणस्यान्तरेभ्यां गेमरुतां स्थानं मुच्यते गगनं स्पृशंती वायुरनीको मरुतस्तथा प्राणः प्राणेशो
वीचमरुतो धो प्रकीर्तितः दिव्यस्थोतरभा गेतरुद्रा मावाहयेदुधः एतेषां दिव्यदेवाणां स्वनाम्ना पूजनं भवेत् **पराशरमतेन**
प्राङ्निवाक् स्ततो विप्रो वेदवेदो गपारमः शीतलं तोष संयत्त शान्तवित्तो विमत्सरः सत्यसंधः शुचिर्दक्षः सर्वप्राणिहिते रतः

पोषितः शुद्धवासाः कृतदंतानुधावतः सर्वासां देवतातां च कुर्यात्पुजायथाविधि धर्मो यसाधनं ते पादत्वा चाध्यादिवं च मातृ अट्टयादिपञ्चादं
गानिष्प्रातमनुकल्पयेत् गंधादिकेभ्यो हारोतं परिचर्यौ परिकल्पयेत् रक्तैर्गंधैश्च माल्यैश्च दधिजाक्षतादिभिः पूजयेत् दिव्यपीठं तु तलः शि
ष्टो च पूजयेत् **इदं** विशेषाध्यानात् रक्तैरन्यैर्वा पूजनमिति पूजाक्रम इति नारदेनोक्तं चतुर्दिक्षु तथा होमः कर्तव्यो वेदपारंगः चतुर्दि
क्ष्विति आग्नेयने सत्यवायव्येशानेषु नतु पूर्वादि उत्तरांतासु अंजयेत् हविषा चैव समिहो मसाधनेः सावित्र्या प्रणवयस्वाहोर्तेनैव होम
येत् यदर्थमभियुक्तत्वात् तद्विरित्तानुपुत्रके मंत्रेणानेन सहितं तत्काले हि शिरो गतं **मंत्रश्चायं** आदित्यचंद्रावतिकेन कश्चिदपि
मिरोपोरुवं मनश्च अहश्च त्रिष्वउभे च सव्ये धर्मश्च जातानि सव्यं चतुर्धा **अथ धर्मदीपिका** एवेहि धर्मभगवन्स्मिन् दिव्ये समाविश स
हितो लोकपालेभ्यस्त्वादित्यसङ्केतोः अत्रावतारं कुर्वतु सत्यान्ततसाक्षिणः सत्यान्ततस्य सर्वे ते स्फुटवाचो भवन्तु मे धर्मो जयति नाथ
मेः सत्यं जयति नाथः समाजयति न के धजि कुर्जयति ना सुता धर्मो बंधु मे नृणां धर्मो मेडनमुत्तमं अविनाशि धनं धर्मो धर्मः सर्वत्र
हृदः सत्येन धार्यते रघ्वी सत्येन तपते रविः सत्येन वायवो वांति सर्वे सत्येन प्रतिष्ठिते यत्सत्यं त्रिषु लोकेषु यत्सत्यं मिदं दृश्यते एकतः क्रतु
वः सर्वे सत्यं वातलया धृतः क्रतुपुण्यधिकं चैव सत्यमेवावशिष्टं ते एकपादस्थिते धर्मसत्ये च प्रलयं गते विपरीतगते काले पीतो धर्मस्त

वि. मा.
२७

तौ जयः. अतः तौ कर्तुमिच्छन्ति ये देवाः सुद्रजंतवः. सर्वे ते वै स मायां तिसवितुः करणे स्तमः. इति धर्मवीटिग. एतच्च धर्मावाहनादिशिरसि
पत्रारोपणानंतरं मनुष्यातकांडं सर्वदिव्यसाधारणं यज्ज्ञातं. इमे मेत्रं विधिवत्सर्वदिव्येषु योजयेत्. आवाहनं तु देवानां यथावत्परिकल्प्य
येत्. अनेतरप्राडिवाको यदुदितं दिव्यं धटादितं हिं गे मेत्रे रभि मंत्रयेत्. त्वं तु ते सत्यधर्मा सी तिततश्च तत्पमाषः. तत्पेक्षा ह पिंडः. तत्पमाष
तलादीनां दिव्यानां भिमंत्रये. कारयित्वा राडा प्रमुख सर्वजनसहितो दिव्यप्राडिवाकः पश्येत्. तत्र सत्यासत्यसदृशं यद्भवति तद्विचारणीयं
अग्निदिव्यं तत्राकुं संपन्नं गे विषमेव च. तत्पमाषज्जी दिव्यमाईवासाः समाचरेत्. अतो न्येषु दिव्येषु शुक्लशुक्लवासा दिव्यं समाहरेत्. ॥
इति पितामहस्य पुत्रं सर्वदिव्येषु धर्मावाहनं धर्मे वाटिका विधानं. अथ स्थापनापाकादिहोमकुंडलक्षणं. तथा च याज्ञवल्क्य प्रकां
डे. स्थापनापाके तवेत्कुंडमिषुमात्रावरंवरं. चतुरस्रं शसं विंश्या प्रत्यग्दक्षिणयोनिकं. विवाहो मेतद्वच्च गभीधानादिकर्मसु. सर्वदा
नेधिदंष्ट्रेष्टवतेषु विविधेषु च. सहस्रहवने वापि स्कुंडिलं हि प्रकल्पयेत्. वल्ली कुंडलमुद्विष्टं नित्यापासनकर्मणि. वेशवदेव तथा च वल्लीजं
गमंचतयोर्द्वयोः. नवान्नाहवने च वल्ली कुंडलं प्रकल्पयेत्. उत्सर्जने च वेदानां मिषुमात्रावरं स्मृतं. वृषोत्सर्गग्रहारिष्टशमने मूकशोतिके.
गंडांतदोषशुभने तथा स्त्रीषा विधानके. ततबंधुसमानक्षं क्षंदोषशांतौ तथा विधे. सहस्तसं ग्रहे चैव वास्तु पूजा विधौ तथा.
उद्यापने तडागादेः. कुत्रिमेजकसंश्रये. वृक्षोद्यापनमात्रे तु सर्वकर्मविचक्षणैः. प्रसादोद्यापने चैव क्षेत्रारंभे तथा च. ॥

इत्यादिकर्मकुर्वीत पाषाणमात्रवरेषु धः. अथ विशेषकुंडलक्षणानि. शतार्धहोमके यज्ञकुंडल्या इति संज्ञिके. अथांगुलिलक्षणं. तिर्यग्य
बोदराण्यष्टौर्ध्वावात्री हयस्त्रयः. मध्यमं पर्ववाममध्यमार्थीः. एतदंगुललक्षणं. हस्तद्वययुतं कुंडलयुते परिकीर्तितं. लक्षहोमो भवेत्
कुंडलचतुहस्तसुशोभनं. अस्तष्टहस्तभवेत्कुंडलोऽष्टहोमे समेखलं. एषु सर्वेषु कुंडेषु यदैष्टमिधेदंगुलीतिर्यग्भिस्तैरेवांगुलेष्वतुर्विंश
तिभिर्हस्तस्यार्धं. यवाधिकमयुतहोमे हस्तद्वयमितं कारयेत्. केचिन्मते धजायं कुर्यात्. अथ स्वातमेखलाया निमानज्ञाने. अत्र परिभा
षायां किंचित्कुंडलविंशतिधा विभज्य चतुर्विंशमंगुलं परिकल्प्य. एकैश्चैकविंशतिभिर्हस्तपरिकल्प्य तन्मानेन चतुरस्रकुंडलं स्वातं कुर्यात्. तेन
वहस्तेन मेखला सहितं तन्मानेनैवाधस्तात्. अथ मेखला लक्षणं. प्रथमामेखलाया नवांगुलं. प्रथममेखलाते अंगुलानिः पंचदश. अ
धः स्वामेखला सहितं च चतुर्विंशत्यंगुलं कार्यं. अधः स्वातं कंठोद्वास्यामंगुलाभ्यां कर्तव्यः. द्वितीया चतुर्भिर्गुले भवेत्. तृतीया द्वि
भिर्भवति. मानाधिक्यत्वात् फलमाह राशितः. विस्तारहितं कुंडलं यजमानोऽप्यजीवितः. स्वाताधिक्ये भवेद्भोगो मानहाने धनक्षयः.
कुंडले मानहाने जाठरे शयते ध्रुवं. आधिक्ये तु भवेत्तापो यजमानस्य निश्चितं. मरणं यजमानस्य जायते. हिं गे मेखले. शोकर
त्वे मेखला द्वाये मनाधिक्यं भवेत्. कंठधिक्ये भवेन्नाशः पशूनां यजने भवेत्. अभियुदाकायै कुंडलं न्यूनाधिक्यं भवेत्. तदधिक्यं तु क

वि. मा.

२५

कर्तव्यो होमो होमविचक्षणः. तस्मात् अन्नहीनस्तु होमो रात्रिना शायकल्पते. तस्मादन्नं प्रदात्वा मितव्यं सर्वस्य तेषु यत्नतः. द्रव्यही
नम्पुत्रांश्च सदा मारयेत् ध्रुवं. मेत्रहीनस्तु यो होमो स त्विन्द्रा शायकल्पते. होमद्रव्यविहीनश्च ज्ञानमाने विनाशयेत्. तस्मात्सर्वप्रयत्नेन हो
मः कार्यः सुकृत्क्षणः. इति श्री ब्रह्मण्डसंहितायां सूक्तोद्धारः. प्रलुब्धान् विद्वान् विवर्जिताः. मकिनाश्चालया युक्ता नित्यं कुरु
कारिणः. अन्येऽपि सर्वदुष्टाश्च परकिं देवि योऽस्ताः. कुरादुष्टचरिणाश्च नित्यं वादरताश्च. शास्त्रहीनद्रव्यसुष्टापुराणागमवर्जितः. त
च्च ब्रह्मपुराणे. परकिं देवयः पापो निमग्नो मोहतत्परः. वर्तनीयः शसिकार्ये होमे चैव विशेषतः. आर्धेषु यस्तकार्येषु विवाहोऽयनपैतथा.
परवर्मे रतो नित्यं वर्जयेत् प्रयत्नतः. तस्मात्सर्वप्रयत्नेन प्रदोषात्सर्वजयेद्दिवा. निद्रोषः फलदा विप्राः सर्वकर्मसु शोभताः. अथ
होममुद्राः. मधुरीकुक्षुटीहंसी सूरशी च मृगी तथा. पंचमुद्रा विज्ञानी याद्वे मद्रव्यं ग्रहेषु धैः. न्यहेन पाणिना द्रव्यं तर्जनीरहितेन यत्
क्रियते हवनं विप्रैर्मन्त्रशीतो विदुर्बुधाः. अंगुष्ठं त्रिताः स्थां अंगुल्यां चानलक्षिताः. हवनं क्रियते तामिः कुक्षुटी सा प्रकीर्तिता. विक्रान्ति
यत्तु हंसोऽस्यामुकुटा मासस्वरुः. मध्यमानामिका गुह्यं मृगी सैवोपलक्षिता. फलं यजेत्प्रेष्य सुद्राक्षेया शिरवर्दिनी तारणे मारयेत्

इत्कुटी परिकीर्तिता. वश्योऽन्नादनपूर्वाणां कर्मणां स्वरुः मृगा. शांतिके पौष्टिके कार्ये मृगी हंसी तथोत्तमा. अथ द्रव्यविशेषः
फलमूलयजोऽप्रेष्य सुद्राक्षस्वरुः सा. कुक्षुटी पत्रपुष्पाणां शाला होमे तु स्वरुः. श्वानां वा तिला नां च हंसी प्रोक्ता मनीषि
भिः. अथ स्तुतधाराणां लक्षणं. अग्निधृतो विनाशाय धृतो मध्ये प्रजाक्षयं. मूले धृतं प्रहोमं मृत्तिं दद्यात्सुषो ध्रुवः. अ
ग्रामध्याच्च मध्ये तु मूलाग्रमध्याच्च मध्यमः. सुवः प्रधार्थो विहृदिः. सर्वकार्यार्थसिद्धये. अथ आर्ध्याङ्ग विलक्षणं. रवद
त्रयं तु मूला नां फलानां स्वप्रकीर्तिताः. नार्क केरस्य विहृदि भोगाः प्रोक्ताः प्रषोडशी. तावन्तस्त्वभागास्तुः कदलस्य ऋतमे
खर्जरी फलभागाश्च पंच प्रोक्ता मनीषिभिः. पत्रमेकैकमेव स्यात्तथा पुष्पं च दूयते. तिला ह्यशीत संख्या का तथा षष्टियुवाः
स्मृताः. व्रीहयश्च शतं यावद्भागा धूमाः षष्टि संमिताः. प्रियंगवश्च विज्ञेयाः विडा कयदमात्रकः. तथैव तंडुलाः प्रोक्ता हो
मलक्षणको विदेः. फलानि बदरादीनि पंच पंचचहावयेत्. आदिशब्देन बद्रमात्रा ण्येवा इक्षवः. पर्वमात्रांश्च परुवाः को
मला यतः. शर्करा च गुडश्चैव विडा कपदमात्रतः. हवनीयः सदा सद्भिः प्रवृत्ते यस्तकर्मणि. अतिस्वदमाणि बीजा नि फला

विधा-
२९

निचंतथैवच. यत्तु यत्तु सिध्यर्थं वक्तुं मात्राणि हावयेत्. चतुर्धा बीजपूराणि दाडिमानितथैवच. कदास्त्वैकैकशः श्रेयाः
आर्म् मं वक्तुं श्रेयाः कुंडेव विशेषात् सुरेणो दशधा भवेत्. जंबीरामलका द्राक्षा तथा भस्मा तकाः कणाः. अक्षा पथ्या म्र
उर्वोद्याः प्रोक्ता ये वै कशो यजो. आज्ये च पषदाज्ये च दधिद्विधं धतथैवच. स्नुववक्त्रमिति श्रेष्ठं तथा मंसं प्रकीर्तितं. अथर्व
कुंडविशेषः. त्रिमेखलं द्विजे कुंडं क्षत्रियस्य द्विमेखलं. मखले कातु वैश्यस्य शूद्रस्य न हि मेखला. वक्त्रकुंडेन संपापो मर
णं हीनमेखलात्. अपत्यनाशनं प्रोक्तं कुंडे वंठोष्टवर्जिते. देह्याथामसमश्रेष्ठं समगर्भं तु कारयेत्. एवं लक्षणं संयु
क्तं सत्कुंडं प्रोच्यते विधेः. वंठोष्टे वयवैः कार्यो त्रियक्त्रोऽशभिस्तथा. हस्तप्रमाणयत्कुंडं मरत्याथानुमन्यते. अत्रोष्ट
कुंडविशेषमाह. यवैश्चतुर्भिरोष्टः स्यादंजमिलक्षणा न्वितः. तथा षोडशभिः कठः कर्तव्यः सूत्रकोविदेः. अष्टांगुलं त्य
जेत्यर्धं त्यजेन्मात्रा षडंगुलं. मध्ये स्वरलिमात्रं स्यान्नियो ज्ये सर्वकर्मसु. दिग्भाते विप्रमे कुंडे सूत्रे हीने तु पंगुला. स्वातही
ने विरोधस्तु बंधुभिः सह जायते. ओष्टहीनेत्यस्मादो यो निहाने भूगंदरं. नाभिर्हीने स्नाननाशा मरणं क्लृप्तमेख
ले. वक्त्रजानाधिक्यं न मेखला व्याधि वर्धनी. समस्तत्राचकुर्वीत समस्तत्रेण दिक्क्रमात्. विदिङ्गुरेव कर्तुं ना

शस्तस्मादिवसा साधनं शमं. समस्तदिवसमात्रेण न हारतोरणकर्तुंभिः. पतकावेदिकास्तं स कुंडादिभिरलंकृत. मंडपः शमदः
सम्यक् जायते निश्चकोन्यथा. अन्यत्र. ३. यपर्वमानं तु पकमानं समगुह्यं. पुष्पपत्रं स्वमागेन। समिधस्तदशो गुलाः. चंद्रचं
दनकाश्मीरकस्तूरीयद्वयं माद. कपालसंस्मृतान्युद्धारगुगुलं वरदास्त्रिवद. अथ देवयो निलक्षणं. कृत्यस्य पूर्वभागे तु देव
यो निर्विधीयते. हस्तमात्रांतरा लं स्यादेव यो नि कुंडयोः. ओष्टपंचांगुलः सर्वावयवसंयुतः. मध्ये गुष्टप्रमाणस्तु गलः कायस्तन
द्वयोः. देवयोनिरितिख्याता तत्र संस्था दिवौकसा. अन्यत्र. कुंडं च मंडपं चैव देवयो निस्तथैवच. वेदिकामणिकारं सं विदध्याद्
ह्यजारेण. विवाहव्रतशरत्पुप्रहृत्ये यज्ञकर्मणि. ह्यनिकुर्यात्कुंडाति यावन्मासः समाश्रिते. स द्विकर्माणि मासो तद्विधिं
त्वा महाविधिप्रतिः. कुंडं समंडपदेवयो नि युक्तं विवर्तयेत्. अन्यत्र. पाणिहो मे कथं कुंडं वियन्मात्रं विधीयते. तन्ममावस्व
विश्रेष्ठं पकृतः शुभमानस. मेत्रेय. दत्तः कुंडं प्रकर्तव्यं चतुरस्रं सुशोभनं. स्यत्रैरष्टभिरेव स्यात्समूहं नीत्रसंशयः. दर्भ
स्य समितं तत्र जुहुयाद्यो न मा कितं. सोमग्रीदेवते पितृमत्कव्यवाहने. अपसव्येन होतव्यं मादुतिद्वयमेवच. एतत्साम्राण्य
जो कुंडं प्रोक्तं विप्रवरः शम. बहिः कर्माणि कुंडे तु त्रिकोणं मनुरज्जवीत्. नवप्राथम्ये सर्वेषु कुंडं पाणितले मने. परित्तरणमुद्दि

वि. मा.

२०

एवंप्रमेवकुशोद्धवं. यत्कुंडमयुतेप्रोक्तं लक्ष्मणादिगणसंकोटिहोमेप्रयुतेऽतः स होमंजं. त्रिमेखलापरिसंख्यायां नि
निश्चकुंजराष्टवत्. कुंजराशतपत्रेणसदृशीप्रत्यपद्यते. पश्चिमेदक्षिणेयोनिकार्येकार्येविचक्षणेः. एवंकुंडानिस
वीणिचक्षकर्मणि कारयेत्. कुंडानस्तु योहोमोवेश्वदेवंविनाशयः. **गार्हपत्यादयोयव.** मायेचमनस्विना. यस्त
कांडेसमुद्दिष्टतेषां कुंडपथक. **इति सर्वहोमकुंडविधानं.** **अथ विवाहव्रतबंधमध्यमातरजोदोषहरेवि**
धानं. शांतिपठे. विवाहेव्रतबंधेसमातायस्थरजस्थक. मृत्युश्चजंडता. पात्रमात्मनुजसत्तम. तत्रशांति
प्रवक्ष्यामि सर्वेषां हितकारिणी. यस्मिन्दिनेसमुत्पन्नं मातुर्दोषकरं रजः. तस्मादितासमारभ्यजपेत्तत्पुंजय. वत्
र्थेहसिंप्राप्तिपेचमेवासमासतः. कुर्याद्विवाचनं विद्वान्पायसनसमाहितः. मंडकैः पूरकैश्चापिलुडुकैः शर्करान्वितैः
मत्तस्थपरिधीकृत्वा पायसेनार्चयेत्किं. दीपोश्चैत्यादशसंख्याकानाज्यप्रज्वलिताश्चभात. अर्घ्येदेवाय उपचा
रैः समन्वितान्. तत्रमंत्राः पुरुषसूक्तोक्ताः. ततः संप्रार्थ्य देवेशं सत्पुण्यग्रहमाव्रजेत्. तत्रस्तिंडिलमादाय हवनं कार
येद्युधः. अग्निमीकेतिमंत्रेणजडुपादयुतं सुधीः. पायसेनैवसाज्येनस्वर्गलोक्तविधानतः. वर्णयेत्तसस्त्रिहस्त्य

जिह्वाः सप्तहविर्भुजः. **अथ जिह्वास्तुतिमंत्राराह.** करालीलोहिताश्वेतामहसूचीचलोहिता. पीताचपद्मरागाचसुवर्णारव्या
तथैवच. लोहितापूर्वतोत्तयामहसूचीशेर्दिशि. सुवर्णदक्षिणे जिह्वापद्मरागानुनैर्स्वते. श्वेतातुवाशनेभागेपीतावापुर्दिशि
स्मृता. ईशान्येदिव्यविरव्यातायाजिह्वाजातवेदसः. सुवर्णमध्यभागेस्यात्केचिद्विर्मनीषिणः. करालीनामसाज्ञेयातयार
क्षसितोषयेत्. लोहितायां पिशाचाश्चयमेविद्वान्क्रतौ. महालोहितयापत्न्यात्सिमायांतिशाश्वती. सुवर्णायांयमोदे
वः पद्मगाः पद्मरागया. श्वेतयाग्रहेदेवाश्चपातयाचेटकादयः. **अथस्तुतिमंत्राः.** **स्वदपुण्ये.** नमस्तेरसनेदेवितपना
साकरालिने. इत्वेत्वयिसमं प्रतिराक्षसावलदपिताः. नमस्तेलोहितेदिव्ये जिह्वे ज्वलनस्थसुशोभने. पिशाचास्तसिमायांति
इत्वेत्वयिहविःफलं. नमस्तेरसनेदेविमहोहितसंक्षिप्ते. इत्वेत्वयिसमं प्रति यक्षगंधर्वविंनराः. नमस्तेवीतहोत्रेयसुवर्ण
सनेशुप्ते. तथात्सोयमोदेवाददातिविपुलंसुखं. पद्मरागेनमस्तुभ्यदेवपद्मगतपंथं. आयतेशाश्वतेदेहतत्वयिद्रुताशने. ॥
ग्रहाणां तत्त्वतेकुंडजिह्वेहविर्भुजः. इत्तेहविषिविषैश्च ग्रहतदपथमादरात्. चेटकाकामदेवश्चसमस्ताः कुलदेवताः. पीताया

वि.स.का.

३१

हवनेजातेतस्मात्माकांतिशाश्वती. इतिजिह्वास्तुवितिरुह्यत्वासमाश्रयविधिवक्ष्ये. अभिवेकततः कुर्यादुदक्यास्त्रुणासह. तत
स्तुदक्षिणादद्यादाचार्यायमनीषिणे. अन्येभ्यो ब्राह्मणेभ्यश्च यथाशक्तिक्षमापयेत्. कस्मैचिन्मचकंदद्यात्सोपधानंसदक्षि
णं. प्रेतराजसमुद्दिश्य मंत्रेणानेन सत्तमा. तत्र मंत्राः नमस्तेधर्मराजाय देवाय पतयि नमः. मंचकस्यास्य दामेन पीतो भवममत्र
सो. यस्मिन्वस्त्रे रजोदण्डं तदा सस्तु परित्यजेत्. अपरं वस्त्रमादाय ब्राह्मणाभोजयेत्ततः. एवं कृते विधाने च विद्वानश्च्यतित
द्विणात्. नंदते सुखसंतानै सह मात्राभिजे गृहे. इति विवाहप्रतबंधमातुरे जोषोषहरं विधानं. अथ पुण्याहवाचनं. पुण्य
ह नितु संप्राप्य विवाहे चौरुके तथा. प्रतबंधे च यत्तादौ तथा च जनकर्मणि. गृहारंसे धनप्राप्तौ तीर्थीभिर्ममने तथा. नवग्रहम
खेशां तावद्भूतानां तथैव च. गृहप्रवेशने चैव यामस्याभिर्निवेशने. गजबंधे तुरंगाणां दामराणां च संग्रहे. अन्यस्मिन् सर्व
स्मिन् रजुभे कर्मणि चोदिते. वाचनीयाद्दिजास्तम्य कवेदशास्त्रपरायणाः. न तत्र कुनखीकाणां क्षां गोविककस्तथा. क्षयरो
गीचकुष्ठीचश्यावदंतो भिशस्तकः. वंध्यश्च विधुरो वाग्मी कूरस्तुखलसेवकः. वक्त्रेति श्रद्धंभी च हैतुकोत्तान दुर्बलः. स

३१

होय पत्तिरुत्तमो व्यसनी सोमविक्रयी. कन्याविक्रयस्थिति विक्रयी पिशुने नतः. लोकदुष्टः पराधीनो राजा श्रेष्ठपरायणः. एते
चान्ये च विप्रश्चिन्तका च्यास्वस्तिवाचने. तांबूलमक्षतोद्रव्यदूर्वापुण्याणि चंदनं. कुकुमांतां निपत्राणि अक्षताः कुंकुमान्विताः. पुष्प
तीर्थोदकं स्प्रकृ निधाय कलशेशुभे. सुवर्णपलमात्रं तुद्रव्यमात्रं निधापयेत्. पुगीफला निपुण्यानि फला निःतु विशेषतः. ता
क्षतेनां जने रम्ये दीयां नी राजनात्मकत्वं. संगृह्य विधिवक्ष्ये मान्वाचयेत्स्वस्तिवाचनं. उदङ्मुखः प्राङ्मुखो वा यजमानः समादि
तः. निषिद्यो मंगले पीठे तथा न्ये पिद्दिजातयः. सुदूर्वापाणयः सर्वे शुचयः शुचिवाससः. गजोष्ठां गुरुदेवीं च नमस्कृत्य पयल
तः. काकक्षानंततः कुर्यादनुज्ञातो द्विजातिभिः. प्रारब्धकृत्यमुद्दिश्य पिधाय कलशं सुधीः. मंगलद्रव्ययुक्तेन भाजनै न स
माहितः. उद्धृत्य सापिधानं तु कलशं हेन हृदितं. पद्मासने समाविष्टो नमस्कुर्यात्प्रथमतः. कमलं मुकुटं सह शोभां जलिना सं
दृश कलशमुद्धृत्य ललाटपर्यंतं तं तानीय नमस्कृत्य च पुनर्भूमौ निधाय कलशं वंदनोपिधानं निरासयेत्. ततो आत्म
नः कामरूपाणि वचांसि उत्कृष्टविप्रान् सर्वकामात्मकानि चिंतिता निप्रार्थयेत्. चैरश्रापिस्ता विता नितान्याह. ऐरावतादयो

वि. मा.

३२

नागागंगाद्याश्चैव निम्नयाः. हेमड्याश्च गिरींद्राश्च। त्रीणि विष्णु पदानि च. तेनायुष्यप्रमाणेन पुण्यानेवं वदंत्विति. दक्षी
युरित्यादि च द्वे अपि खंडे पठनीये. द्वितीयो ते सर्वे रुक्माय निषिद्धेः. पठितव्यं. उद्गाते तियाज्यया इति मंत्रं ब्राह्मणेः पठि
त्वा पुण्याहमिति यजमानो वदेत्. ते पुण्याहमिति त्रिवींसे स्तिरियमुत्तयत्. ततः स्वस्तिन पठित्वा स्वस्त्यस्त्विति
वदेत् पूर्ववदेत्. ततः समस्तकुटुंब स्वस्ति ब्राह्मणार्थं नाना गोत्रेभ्यो ब्राह्मणेभ्य इदं हिरण्यं अमृत रूपेण संपद्यता
मिति सकल्य यथाशक्ति द्रव्यं दत्वा पुनः रुक्मा मिति वदेत्. इति स्वस्ति वाचनं. इत्थी विधानमाकाश्यां न
सिंहं भद्रा विरचितायां सर्वकाम सिद्धिर्द स्वस्ति वाचनं. इति विधानमाकाश्यां समासा. छः छः छः
समासत निदशास्त्रं सर्वशास्त्रार्थं संग्रहात्. विधानमाकाश्यां हि प्राणिनामुपकारकं १ ॥ श्रीः ॥